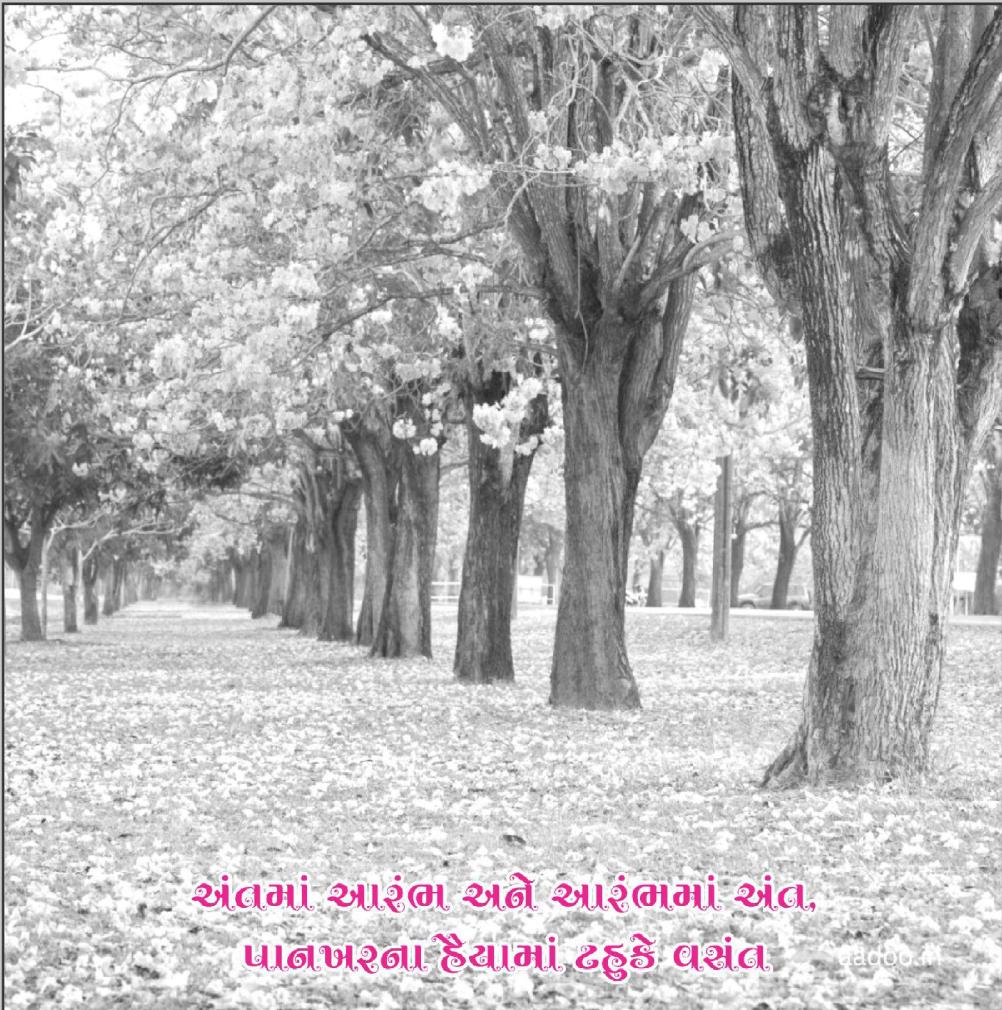

Published on 10th of every month

ગ્રામસ્વરાજ

અંક : ૧૧ • વર્ષ : ૭૭ • ૧૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૪
કિંમત : ₹ ૮ • વાર્ષિક લવાજમ : ₹ ૮૦

GRAMSWARAJ GUJ. MONTHLY
RNI No. 1799/57 Permitted to
post at Ahmedabad P.S.O. on
tenth of every month under postal
Regd. No. GAMC 38, 2024-2026
issued by S.S.P. Ahmedabad
valid upto 31-12-2026, Licence
to Post without prepayment
No. PMG/NG/049/2024-2026
valid upto 31-12-2026

અંતમાં આર્થિક અને આર્થિકમાં અંત,
પાનખરણ હૈયામાં ટકુકે વશંત

અંક-૧૧ • વર્ષ : ૭૭
૧૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૪

તંત્રી : ડૉ. રાજેન્ડ્ર સી. ત્રિવેદી

સંપાદક મંડળ

- ધનશ્યામભાઈ એચ. અમીન
- ભીખાભાઈ જ. પટેલ
- વાર્ષિક લવાજમ : રૂ.૮૦
- છૂટક નકલ : રૂ.૭

પત્રવ્યવહારનું અને લવાજમ

મોકલવાનું સરનામું :

ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ
સહયોગ, જ્યોતિ સંધની પાછળ, રિલીફ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧.

ટે.નં. ૨૫૩૫૨૨૨૦ (૧૮૩) ગ્રામ : સહયોગ
ફેક્સ નં.: (૦૭૯) ૨૫૩૫૧૩૬૦
Website : www.gujaratscu.com
E-mail : sahakarguj1850@gmail.com

અનુક્રમણિકા

આપી દુનિયા અપૂર્ણકોથી ભરપૂર છે, કોઈ પૂર્ણક નથી	૩
- શ્રી કિશોરસિંહ સોલંકી	૪
સ્માર્ટફોન વપરાશ અતિરેક, યુવાપેઢી માટે ભારે વિનાશક	૫
- શ્રી નવીન વી. વાણાણી	૬
ભારતીય અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોની ભૂમિકા અને પ્રશ્નો	૭
- શ્રી કાનું ભાલાણા	૮
એ વિચારશો, તે જ બનશો : સ્વામી વિવેકાનંદ	૯
- શ્રી સોનલ પરીખ	૧૦
ભારતનો આત્મા ગામડાઓમાં છે ત્યાં બધું રસહિન થયું છે !	૧૧
- પ્રો. મહેન્દ્ર એમ. ત્રિવેદી	૧૨
સેટલમેન્ટ યોજનાનો લાભ મેળવી બેઠી બેન્કના	૧૩
મુદ્દતવીતી બાકીદારોને દેવામુક્ત થવાની અમૂલ્ય તક	૧૪
- શ્રી વી.એમ. ચૌધરી, શ્રી કે.બી.ઉપાધ્યા	૧૫
જેન દર્શન શાખામાં યોગ – ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન	૧૬
- શ્રી કિરણ ચાંપાનેરી	૧૭
પરહિત કાજે જ્ઞાનની આદૂતિ આપનાર જાજરમાન જટાયું	૧૮
શ્રી વિનોદ એમ. મકવાણા	૧૯
જળ એ જ જીવન	૨૦
- શ્રી ઉમાકાંત જે. જોધી	૨૧
દેશના વર્તમાન વિકાસ દરને ઉટકા સુધી લઈ જવા	૨૨
શ્રમ બજારની ભાગીદારી વધારવી જરૂરી	૨૩
અલ નીનોથી તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે થાય	૨૪
તેવી શક્યતા	૨૫
અમૃતાવેલી ‘ગળો’	૨૬

ગ્રામ સ્વરાજ

- દર મહિનાની દસમી તારીખે પ્રગટ થાય છે.
- નવું વર્ષ એપ્રિલથી શરૂ થાય છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ.૮૦ છે.
- છૂટક નકલ રૂ.૭-૦૦ ગમે તે અંકથી ચાહક થઈ શકે છે. લેખમાં પ્રગટ થતાં વિચારો લેખકના છે.
- પ્રકાશિત થતાં લેખો સાથે તંત્રી કે સંપાદક મંડળ સંમત છે, તેવું માનવું નહીં.
- ગુજરાત રાજ્યની સહકારી મંડળીઓના કાયદા કલમ-૬૮ અનુસાર ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘના શિક્ષણ ફાળામાં નિયમિત ફાળો ભરનાર સહકારી સંસ્થાને વિના લવાજમે ‘ગ્રામસ્વરાજ’ મોકલવામાં આવે છે.
- ‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિક તથા ‘સહકાર’ પાક્ષિકનું સંયુક્ત લવાજમ રૂ. ૧૫૦.૦૦ છે.
- રાજ્ય સહકારી સંઘના સભાસદોને “ગ્રામસ્વરાજ” તથા “સહકાર” વિના લવાજમે મોકલવામાં આવે છે.

સ્વાતન

**અધૂરાં કામ અને અધૂરી કામનાઓ એ અધૂરા માણસની નિશાની છે
આખી દુનિયા અપૂર્ણકોથી ભરપૂર છે, કોઈ પૂર્ણક નથી**

આ જગતમાં કોઈપણ વ્યક્તિ પૂર્ણ નથી.
ઈશ્વર જ પૂર્ણ છે. દરેક વ્યક્તિમાં કોઈ ને કોઈ
મહારા રહેલી છે. કેટલાક લોકો પોતાની મર્યાદા
છુપાવી રાખતા હોય છે. અધિતિત કાર્યો કરી,
મોટી કમાણી કરનાર દાને શરીરનું રૂપ ધારણ કરીને
ફરતો હોય છે. મારે મારી જાતને પૂછવું જોઈએ
કે, મારામાં શું ખૂટે છે? મારામાં જે ખૂટે છે,
એની પૂર્તિ કરવાથી બીજાને નુકસાન તો નહીં
થાય ને?’ બ્રિટિશ ઈતિહાસકાર થોમસ કાર્લિલે
કહ્યું છે : ‘ઉણપની સભાનતાનો અભાવ છે
સૌથી મોટી ઉણપ છે.’ જે માણસ પોતાની
ઉણપની જગૃતતા નથી એ એની નરી મૂખ્યમી
છે. આપણાં આંખ-કાન ખુલ્લાં રાખીએ, આપણી
નિરીક્ષણ શક્તિ સતેજ હોય તો બીજામાં શું
સાદું છે, મારામાં શું નથી એની જાગ અચૂક
થાય જ. બીજા કરતાં મારામાં શું ખરાબ છે,
એને કેવી રીતે દૂર કરાય, એનો વિચાર કરાય
તો જ પોતાની ઉણપને હડસેલી શકાય. કોઈપણ
પ્રકારનો નશો કરવો એ પોતાના માટે ખરાબ
છે. જો તે આપણે કરતા હોઈએ તો એને છોડીને
આપણી ઉણપને પૂરી શકાય આ સાદામાં સાદું
ગણિત છે. આપણને થયેલા ખરજવાની દવા
ન કરીએ પણ એને ખંજવાળતા રહીએ તો વકરતું
જ રહેવાનું. પોતાની ઉણપ શોધો અને તેને

દૂર કરીને આગળ વધો. જે વ્યક્તિ પોતાની ઊણપને પંપાણ્યા કરે છે એ અની સૌથી મોટી નિર્ભળતા છે. આવા નિર્ભળ માણસની ફરિયાદ કોઈ સાંભળતું નથી. જેનામાં ઊણપ છે, અપૂર્ણતા છે, મર્યાદામાં બંધાયેલો છે એવો માણસ સતત ભયમાં જીવતો હોય છે. એને એમ થયા કરતું હોય છે કે મારી ઊણપ ઉઘાડી તો નહીં પડી જાય ને? જેનામાં અધૂરી ઊણપ હોય છે, તે પૂર્ણતાનાં તથ્યો સુધી પહોંચી શકતો નથી, ભટકી જાય છે. જે વ્યક્તિ પોતાની જાતને છેતરે છે, બીજા પ્રત્યેનો અનો વ્યવહાર ખરાબ હોય છે, એની બધી જ મર્યાદા તૂટી જાય છે. જેમ એક જૂઠ પછી સો વખત જૂઠ બોલવું પડે છે એમ એક ઊણપને સંતાડવા માટે સો ઊણપને સંતાડવી પડે છે.

બ.ક. ઠાકરે કહ્યું છે : “આખી દુનિયા અપૂર્ણકોથી ભરપૂર છે. કોઈ પૂર્ણક નથી. નિદા કરતી વખતે એ સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં રાખવાથી અતિશયોક્તિ નિવારી શકાય. સુતિ કરતી વખતે પણ આ સિદ્ધાંત તમારી સુતિને મર્યાદામાં રાખી શકે છે.’ જ્યાં સુધી માણસમાં અપૂર્ણતા રહેલી છે ત્યાં સુધી એને સારો ઉપદેશ-ઉત્તમ વાંચન-મનનની જરૂર રહેતી હોય છે. જે માણસ પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને હુલાઈ જાય અને એની કોઈ આલોચના કરે તો નારાજ થઈ જાય – આ પ્રકારનો એનો વ્યવહાર એની ઉણપુ દશવિ

ਕਿਸ਼ੋਰਸਿੰਘ ਸੋਲਾਂਕੀ

૪૩

ગ્રામસ્વરાજ

છે. માણસે મન-વચન અને કર્મથી સારું આચરણ કરવું જોઈએ. આપણે જાણીએ હીએ કે, પાણીનું એક ટીપું એકલું હોય ત્યારે એ ઊણું છે, પણ એ જ ટીપું દરિયામાં ભળે ત્યારે તે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરે છે. એમ માણસ પણ ઈશ્વર પ્રત્યેની સાચી લગનીથી જોડાઈ જાય તો પૂર્ણતા મેળવી શકે છે. જે માણસ પોતાની ઊણપથી અજાણ છે અને જગતને જાણવાનો પ્રયત્ન કરે છે એના જેવો બીજો મૂર્ખ કોણ હોઈ શકે? માણસે કેવી રીતે જીવનું, કેવી રીતે મરણનું (જે આપણા હાથમાં નથી) જીવનની આ એક મહાકલા છે, એની સમજ કેળવવી એ પણ પૂર્ણતા તરફની ગતિ ગણી શકાય. પણ યોગ્ય બાબતોથી, સાચી દિશામાંથી જે પોતાનું મુખ ફેરવી લે છે તે દુઃખી થાય છે. બ્રિટિશ ધર્મચાર્ય થોમસ પર્સિએ કહું છે : ‘દરેક ઉઝાસમાં પડશાયો હોય છે અને દરેક મીઠાશમાં ખટાશ.’ આટલી બાબત માણસના મનમાં દઢ થાય તો એ પોતાની ખૂબીઓ-ખામીઓને ખાળી શકે છે. મારામાં આ ઊણપ છે, એની સભાનતા જરૂરી છે. જેના વિશે જાણકારી હોય, એના માટે આપણી સમજ હોય તો એ ખોટને આપણે પૂરી શકીએ. શું ખૂટે છે એની વાત આપણા મનમાં હોય તો તે સુધારી શકીએ. તિરાડ ક્યાં પડેલી છે, એ જોઈ શકતી હોય તો એને ચોક્કસથી રિપેર કરી શકાય છે.

નેપોલિયન બોનાપાર્ટે કહું છે : ‘અધૂરાં કામ અને અધૂરી કામનાઓ એ અધૂરા માણસની નિશાની છે.’ જે કંઈ કરવાનું છે, તે પૂરી નિષાથી, સાંગોપાંગ પાર ઉત્તરવું પડે. અધૂરાં કામ હોડવાથી શું થઈ શકે? કેટલાક લોકો બીજાની પ્રત્યે આંગળી ચીંધતા હોય છે. પોતાની નબળાઈઓને છૂપાવવા

માટે બીજાઓ તરફ જોતા હોય છે. ભગવાન બુદ્ધે કહું છે : ‘બીજાઓની ખામીઓ જોવી જોઈએ નહીં. એમના કર્મ-અકર્મના ચક્કરમાં પડવું જોઈએ નહીં. પોતાની જ ખામીઓ તથા કર્મ-અકર્મનો વિચાર કરવો જોઈએ.’ જે પોતાનો નહીં પણ બીજાનો જ વિચાર કરે છે એ માત્ર કુશંકા જ ખાંડતો હોય છે. સિસરોએ કહું છે : ‘મૂર્ખાઓની વિશિષ્ટતા એ છે કે તેમને બીજા લોકોની ભૂલો દેખાતી હોય છે, પોતાની નહીં.’ જે પોતાની ભૂલોને જોઈ શકે છે, એ જ સારો માર્ગ શોધી શકે છે. ગાંધીજીએ કહું છે : ‘પોતાની અલ્યતાનું દર્શન કરવું તે મહાન થવાની શરૂઆત છે. વિખૂટું પડેલું સમુદ્રબિંદુ પોતાને સમુદ્ર કહે તો સૂક્ષ્મ જાય. પણ પોતાની બિંદુતાનો સ્વીકાર કરે તો સમુદ્ર ભાણી પ્રયાણ કરે ને તેમાં લય પામી સમુદ્રબને.’ પણ તે કયારે? જ્યારે પોતાના ઊણપનો અહેસાસ થાય ત્યારે. ઈ.આર.બલ્વર-લિટને કહું છે : ‘બીજા લોકોની અપૂર્ણતા જોઈને જે બ્રિક્ઝ સ્વયંને જ્ઞાની સમજવા લાગે છે એ ખરેખર તો પોતાની અજ્ઞાનતાથી અજાણ છે.’ તિરુવલ્લુવરે કહું છે : ‘કોઈ કામ અધૂરું ના મૂકો. અધૂરું મૂકી દેવામાં આવેલું કામ દુશ્મન જેવું હોય છે. એ તક મળતાં જ ઓચિતો હુમલો કરેછે.’ વિલિયમ જેન્સે કહું છે : ‘અધૂરાં કામોનો અંબાર માણસને થકવી નાખે છે.’ માટે કાર્યોની પૂર્ણતા એ જ આપણો ધ્યેય હોવો જોઈએ.

ગાંધીજીએ કહું છે : ‘મારી અપૂર્ણતાઓનું મને દુઃખદ ભાન છે અને એમાં જ મારું બધું બળ સમાયેલું છે, કારણ કે, પોતાની અપૂર્ણતા અને પોતાની ત્રુટિઓ જાણવી એ આ દુનિયામાં દુર્લભ વસ્તુ છે.’ જે પોતાની ઊણપને જાણો છે એ એમાંથી બહાર નીકળવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

મનન

સ્માર્ટફોન વપરાશ અતિરેક, યુવાપેટી માટે ભારે વિનાશક

જવાહરલાલ નહેરુને બાળકો ખૂબ પ્રિય હતા. તેથી આપણે તેમની યાદમાં તેમનો જન્મદિન ૧૪ નવેમ્બર બાળદિન તરીકે ઉજવીએ છીએ. ૨૦ નવેમ્બર સાર્વત્રિક બાળદિન છે. તેની ઉજવણી કાર્યક્રમમાં મોટાભાગે બાળકોનું શોષણ, કુપોષણ અને ગરીબી વિશે ચર્ચાઓ થતી હોય છે. કેટલાક ગરીબ દેશોના બાળકો માટે તેમના સામાજિક અને સર્વાંગી વિકાસ માટે અમુક પોજનાઓ પણ શરૂ કરતી હોય છે. પરંતુ શું તમે જીણો છો કે આજે સમાજના ગરીબવર્ગ કરતાં સંપત્તિ વર્ગના બાળકો સ્વવિનાશની દિશામાં ઝડપભેર આગળ વધી રહ્યા છે અને તેમની આ સ્થિતિ માટે સ્વયં તેમના વાલીઓ જ જવાબદાર છે.

આજે ઘણા માબાપ તેમના બાળકોને મોબાઈલમાં ગેમ્સ રમતા કે વિવિધ ઉપયોગ કરતા જોઈને તેની આવડત માટે ભારે હરખાતા હોય છે. હરખાતા વાલીઓને એ ખબર નથી કે આ ટેક્નોલોજી સાથે શાસ લેતી આ પેઢી

— નવીન વી.વાણાણી

૩૦૧, સિદ્ધિ વિનાયક એપાર્ટ.,
આસ્થા રેસિ. પાછળ, મવડી,
રાજકોટ-૪
મો.૮૮૭૮૪૪૮૮૯૭

શારીરિક અને માનસિક વિનાશની દિશામાં ધકેલાઈ રહી છે. આજની સગીર પેઢી દિવસના ચારથી પાંચ કલાક મોબાઈલ ફોન કે લેપટોપમાં બિઝી રહે છે. વિડિયો ગેમ્સ અને જાતજાતના એપ્લિકેશન્સ તેમના રસના વિષય બની ગયા છે. ઇન્ટરનેટના કારણે નાની વયે તેમના થાળમાં સમગ્ર વિશ્વ પીરસાઈ ગયું છે અને તેઓ તેનો મનફાવે એમ ગમે તેટલો ઉપયોગ અને દૂરઉપયોગ કરી રહ્યા છે. મેડીકલ સાયન્સ કહે છે કે ૧૮ વર્ષથી અંદરના સગીરો જેટલો આ ટેક્નોલોજીનો દુરુપયોગ કરશે તેટલા વધારે તેમના તન અને મનનાં આરોગ્ય બગડશે. આ ડ્રેગન તેમનાં સંસ્કારો પણ ભરખી જશે. આ હકીકિત આજનાં વાલીઓ માટે ખતરાની ચેતવણી સમાન છે.

આપણા દેશમાં હાલ ૭૫%થી વધારે બાળકો-સગીરો-યુવાપેઢી સ્માર્ટફોનના હેવાયા બની ગયા છે. વ્યસની બનતા જાય છે, સ્માર્ટફોન વપરાશનું વ્યસન અફીણના ગુટકા જેવું છે. તેની લત વધતી જ જાય છે તે માનસિક ગાંધ્યાણી સ્થિતિએ પહોંચાડે છે. દિવસના પાંચથી સાત કલાક ઓન લાઈન વિતાવનાર ડિપ્રેશનનો શિકાર બને છે. તેનો સ્વભાવ જિદ્દી, ચિડિયો અને કોધી બની જાય છે. આ આડઅસર

૪૦૮

ગામસ્વરાજ

ગંભીર રોગચાળારૂપે પ્રસરી રહી છે. ભવિષ્યમાં મૂળ તેમનાં બાળપણમાં તેમનાં માખાપ દ્વારા આ સ્માર્ટફોનની લત છોડાવવા માટે ક્લિનિકો જ નખાયાં હોય છે.

અને કાઉન્સેલિંગ સેન્ટરો ખૂબ ખોલવા પડવાના છે ને ચાલવાના છે. દરેક મા-બાપે આ માટે સર્વવ્યાપી બન્યો અને મમ્મીઓ પોતાનાં નાનાં બાળકોને શાંત રાખવા, જમાડતી વખતે કે

મોબાઈલ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરતા આવડે તો તે આશીર્વાદરૂપ બને છે નહિતર તેનો અતિરેક આવડે તો તે આશીર્વાદરૂપ બને છે નહિતર ગઈ છે. ઘરના કે બહારના કામ પતાવવા તેનો અતિરેક અભિશાપરૂપ નીવડે છે. આ હોય ત્યારે તેઓ બાળકનાં હાથમાં મોબાઈલ

મોબાઈલ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરતા આવડે તો તે આશીર્વાદરૂપ બને છે નહિતર તેનો અતિરેક અભિશાપરૂપ નીવડે છે. આ ટેકનોલોજીની લતથી નાનામોટા દરેકે જેટલું દૂર રહેવાય તેટલું તેના લાભ અને હિતમાં હોય છે. કામના કલાકો બિનજરૂરી રીતે વેડફાય જાય છે. આજે મોબાઈલ ટેકનોલોજીએ ઉપયોગી એવું બધું જ શક્ય બનાવ્યું છે. તેનો સદ્ગુર્યાપ્યોગ કરતા-કરાવતા આવડે તો તે ખૂબ ઉપયોગી બની રહે છે, બાકી તો તે અનેક નબળી ટેવો લગાડી દે છે.

ટેકનોલોજીની લતથી નાનામોટા દરેકે જેટલું દૂર રહેવાય તેટલું તેના લાભ અને હિતમાં હોય છે. કામના કલાકો બિનજરૂરી રીતે વેડફાય જાય છે. આજે મોબાઈલ ટેકનોલોજીએ ઉપયોગી એવું બધું જ શક્ય બનાવ્યું છે. તેનો સદ્ગુર્યાપ્યોગ કરતા-કરાવતા આવડે તો તે ખૂબ ઉપયોગી બની રહે છે, બાકી તો તે અનેક નબળી ટેવો લગાડી દે છે. આજની યુવાપેઢી ધર, શાળા કે દુકાને મોબાઈલ વપરાશ કરીને કલાકોના કલાક વેડફી નાખે છે. તેને કોઈ રોકટોક કરવાવાળું નથી. તેઓ કોઈનું માનતા પણ નથી.

હકીકતમાં આજના બાળકો અને યુવાવર્ગમાં મોબાઈલનું જ વળગણ જોવા મળે છે તેનાં

પકડાવીને તેમાં કાટ્ટન સિરિઝ, ફિલ્મ કે ગીતો ચાલુ કરી દેવામાં આવે છે. બસ, બાળકની કનડગત વગરના કલાકો પસાર થઈ જાય છે. મમ્મીનું કામ પતી જાય છે. બાળકને વાર્તા કહેવાની કે રમાડવાની માથાકૂટ પણ રહેતી નથી. હવે તો લગભગ બધી કંપનીઓના ટેટાપેક સસ્તા થઈ ગયા હોવાથી નાનામોટા દરેક મોબાઈલ વ્યસની થઈ ગયા છે. માખાપ પણ બાળકો અને યુવાપેઢીના બેફામ વપરાશથી હરખાઈ છે ને બાળકને સ્માર્ટ હોશિયાર સમજે છે. બાળકો અને આજની યુવાપેઢી અન્ય સાથે મેદાની રમતો રમવાને બદલે આભાસી વર્દ્ધમાં રમતો રમે છે અને વાસ્તવિક વર્દ્ધમાં એકાકી બની જાય છે. આ રમતો મુખ્યત્વે મારધાડવાળી

૪૦૮૧

ગ્રામસ્વરાજ

અને હિસક દશ્યો ધરાવતી હોય છે. જેની વિપરીત અસર થતા તેઓ ચિંદિયા, ગુસ્સાવાળા તથા હિસક બની જાય છે. સાચે જ આ ડ્રેગન તેમના તન-મનના આરોગ્ય તથા સંસ્કારોને નાચ કરે છે.

સ્માર્ટફોનના વ્યસને આપણાને પરિવાર, સ્નેહીજનો અને ભિત્રોથી દૂર કરી દીધા છે. વ્યક્તિ અન્ય સાથે હળવાભળવાના બદલે મોબાઈલમાં જ વ્યસ્ત રહે છે. વાસ્તવિક

સ્માર્ટફોનના વ્યસને આપણાને પરિવાર, સ્નેહીજનો અને ભિત્રોથી દૂર કરી દીધા છે. વ્યક્તિ અન્ય સાથે હળવાભળવાના બદલે મોબાઈલમાં જ વ્યસ્ત રહે છે.

જીવનમાં યુવાવર્ગ વાલી સાથે પણ વાતચીત કરવામાં આશગમો દરશાવે છે. મોબાઈલ ફોન આવતા લેન્ડલાઇન ફોનના તાર કપાઈ ગયા છે તેમ લોકોના એકબીજા પ્રત્યેના લાગણીના તાર જે હૃદયને હૃદય સાથે જોડતા હતા તે પણ કપાઈ જ ગયા છે. હવે સંબંધોમાં પહેલા જેવા આદર, પ્રેમભાવ, હુંફ, માનવતા, લાગણી ક્યાંય જોવા મળતા નથી. બોટું બોલવું સહજ થતું જાય છે. લેન્ડલાઇન ફોનના કારણે યુવાવર્ગ ઉપર એક અંકુશની રેખા રહી શકતી હતી જે હવે મોબાઈલ સુવિધાથી નિરંકુશ બની ગઈ છે. જે ખૂબ નુકસાનકારક સાબિત થઈ રહી છે.

આજના ટેકનોસેવી યુવાવાલીઓએ ચેતવાનું છે. બાળકો કે સગીર પેઢીને તુરંત મોબાઈલ સગવડ ન આપો. તેમને તમારા પ્રેમ, હુંફ,

સમય અને ઉત્સાહ આપો. એપલ કંપનીના સ્થાપક સ્વ. સ્ટીવ જોબ્સે પણ પોતાના સંતાનોને સ્માર્ટફોન, આઈપેડ અને ટેબ્લેટ જેવા ગોઝેટ્સથી દૂર રાખ્યા હતા. તેઓ સ્પષ્ટપણે માનતા હતા કે સ્માર્ટફોન, મોબાઈલ ટેકનોલોજી, ઈન્ટરનેટ સુવિધા બાળકો પરિપક્વ થાય પછી જ ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ. નહિતર સ્માર્ટફોન નામનું ડ્રેગન બાળકોને ભરખી જાય છે. આ સમજ વાલીઓ માટે એક પ્રકારની ગંભીર ચેતવણી

છે. ટેકનોલોજી આપણાને આધુનિક યુગમાં લઈ ગઈ છે તે ખરું છે પણ તેની વિપરિત અસર આપણા વાસ્તવિક જીવનને ડામાડોળ કરી નાખે ત્યારે સાવધબની જવું જોઈએ. આધુનિક યુગમાં જન્મેલા બાળકોને ટેકનોલોજીથી વંચિત ન રાખી શકાય. બાળકોને તેનાથી માહિતગાર કરવા જ રહ્યા, પરંતુ તેનો અતિરેક વિનાશ નોતરે તે પહેલાં તેની સીમારેખા નક્કી કરી લેવી જોઈએ. બાળકો, યુવાવર્ગને તે માટે સમજ આપવી જોઈએ. બહેનોએ પણ સોશિયલ મીડિયાથી બનતા ભિત્રોથી સાવચેત રહેવું ખૂબ જરૂરી છે. આપણો સૌ નાનામોટા દરેક સ્માર્ટફોનનો મર્યાદિત જરૂરી વપરાશ કરી આભાસી જીવન જીવવાના બદલે વાસ્તવિક શાંતિમય જીવન જીવવાની આદત કેળવીએ, સ્વરસ્થ જીવીએ.

સહકાર

ભારતીય અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોની ભૂમિકા અને પ્રશ્નો

આર.બી.આઈ.ની ગાઈડલાઇનનો ભંગ થાય તો આડેધડ કરવામાં આવતો દંડ એ પણ વ્યવહારું નથી

‘સહકાર સે સમૃદ્ધિ’ એ માત્ર સૂત્ર નથી. ખરા અર્થમાં સહકારી પ્રવૃત્તિએ ભારતની અર્થવ્યવસ્થામાં પ્રારંભિક પાયાની અને મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. ૨૦મી સદીના પ્રારંભે ભારતમાં ગરીબ લોકોને વ્યાજના શોષણમાંથી મુક્ત કરવા શરૂ થયેલ સહકારી પ્રવૃત્તિ અનેકવિધ ક્ષેત્રોમાં વિકસી છે અને તેના ફળ પણ ભારતની અર્થવ્યવસ્થાને મળી રહ્યા છે. છેવાડાના માણસ સુધી સહકારી સંસ્થાઓએ સેવા અને જાગૃતિ પહોંચાડી છે. હાલ ભારતની મજબૂત અર્થવ્યવસ્થાના પાયામાં સહકારી સંસ્થાઓનો ફાળો છે. ભારતના જે રાજ્યોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ વધુ અને મજબૂત હતી તે રાજ્યો મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, કર્ણાટક અને મધ્યપ્રદેશ બીજા રાજ્યો કરતાં પ્રમાણમાં વિકસ અને આર્થિક સંઘરસ્તામાં વધુ મજબૂત અને પ્રગતિશીલ છે. ગુજરાતમાં સહકારી

સંસ્થાઓનો પાયો ૧૨૫ વર્ષ જૂનો છે. ગુજરાતમાં ૮૦ હજારથી વધુ અને દેશમાં કુલ આઠ લાખ સહકારી સંસ્થાઓ કાર્યરત છે. દેશમાં શૈતકાંતિનું ફળ એટલે ‘અમૂલ’ દુનિયામાં સૌથી મોટી સહકારી તેરી ગુજરાતની છે. હરિયાણી કાંતિનું નિમિત્ત બનનાર ખાતરના કારખાના કૂલકો તથા ઈફ્કો એ સહકારી સંસ્થા છે અને તે ગુજરાતમાં છે. આ સામાન્ય બાબત નથી. અનેકવિધ સહકારી સંસ્થાઓ દેશભરમાં કાર્યરત છે. દેશમાં સમતોલ આર્થિક વિકાસ માટે ‘સહકારી સંસ્થાઓનું મોડલ’ શ્રેષ્ઠ છે. એટલે ૪, ભારતીય અર્થતંત્રમાં શહેરી સહકારી બેન્કો (UCB)ની કામગીરીને નજરરાંદાજ કરી શકાય તેમ નથી. દોડતા અર્થતંત્ર અને બેન્કિંગ સેક્ટરના પરિવર્તન સાથે કદમ મિલાવી સહકારી બેન્કો અડીખમ ઊભી છે. અનેક પડકારો, પ્રશ્નો અને મૂલ્યવણો સાથે દેશમાં શહેરી સહકારી બેન્કો મજબૂતાઈથી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં ટકી રહી છે અને પોતાની ભૂમિકા અસરકારક રીતે મજવી પણ રહી છે.

ભારતમાં શહેરી સહકારી બેન્કોની કુલ સંખ્યા ૧,૫૩૪ રહી છે. જેમાંથી ૫૩ બેન્કો

— કાન્જ ભાલાળા

વાઈસ ચેરમેન,

સાઉથ ગુજરાત અર્બન કો-ઓ. બેન્ક એસો.,

સુરત

kanjibhai_safe@yahoo.com

૪૩

ગ્રામસ્વરાજ

શિડ્યુલ સહકારી બેન્કો છે. સમયની સાથે ચાલી ન શકી તેવી ઘણી બેન્કો બંધ થઈ અથવા અન્ય બેન્કોમાં મર્જર થયું, પરંતુ ઘણા પડકારો પછી ટકેલી બેન્કો અર્થતંત્રમાં પોતાનું યોગદાન આપી રહી છે. દેશમાં કાર્યરત ૧૫૭૪ અર્બન કો-ઓ. બેન્કમાંથી મહારાષ્ટ્રમાં ૩૪૮ અને

ગુજરાતમાં હાલ ૨૧૪ સહકારી બેન્કો કાર્યરત છે. જેમાં ૭ શિડ્યુલ બેન્કો છે. દેશની ટોપ ૧૦ અર્બન કો-ઓપરેટિવ બેન્કમાં મહારાષ્ટ્રની ૮ અને ગુજરાતની ૨ સહકારી બેન્કો છે જે દુશ્વિ છે કે સહકારી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર મોખરે છે. દેશની સૌથી મોટી સહકારી બેન્ક સારસ્વત કો-ઓપ. બેન્ક છે. જેનો તારીખ ૩૧-૩-૨૦૨૩ના રોજનો કુલ બિઝનેસ ૭૫,૦૦૦ કરોડથી વધુ છે. જ્યારે દેશમાં બીજા કમે એસ.વી.સી. બેન્ક-મુંબઈ (૩૩,૦૦૦ કરોડ) અને ગ્રીજા કમે કોસમોસ બેન્ક (૩૦,૦૦૦ કરોડ) છે. જ્યારે દેશની ટોપ ૧૦ બેન્કોમાં ગુજરાતની કાલુપુર બેન્ક-અમદાવાદ રૂપિયા ૧૬,૦૦૦ કરોડના બિઝનેસ અને મહેસાણા અર્બન કો-ઓપ. બેન્ક-મહેસાણા રૂ. ૧૩,૦૦૦ કરોડનાં બિઝનેસ સાથે અનુકમે ૭ અને ૮ મુંસ્થાન ધરાવે છે. ગુજરાતમાં ૧ રાજ્ય સહકારી બેન્ક અને ૧૮ જિલ્લા સહકારી બેન્ક ગ્રામ્ય વિરાષ મંડળીઓ મારફત નાના ખેડૂત સુધી વિરાષ પહોંચાડે છે.

ગુજરાતમાં સહકારી માળખું મજબૂત અને સમતોલ છે, પરંતુ સમય જતા સહકારી ભાવના ઘટતી જાય છે તે ચિંતાનો વિષય છે. તેમ

ઇતાં ખાડ ઉદ્યોગ, ખાતર, ટેરી અને બેન્કિંગ સેક્ટરમાં સહકારી સંસ્થાઓની ભૂમિકા ટોચ પર છે. રાજ્યની ટોપ ૧૦ બેન્કોમાં સુરતની ૪ બેન્કો, અમદાવાદની ૩ અને રાજકોટની ૧ અને મહેસાણાની ૧ બેન્કનો સમાવેશ થાય છે.

ગુજરાતની ૨૧૪ સહકારી બેન્કો પાસે રૂ. ૧૦,૭૨૫ કરોડની મૂડી છે. તા. ૩૧-૩-૨૦૨૩ના રોજ ૩૧.૭૬,૬૦૨ કરોડની થાપણ અને રૂ. ૪૭,૧૪૪ કરોડનું વિરાષ છે. આમ ગુજરાતના અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોનું મહત્વનું પ્રદાન છે. સુરતમાં કાપડ ઉદ્યોગ અને ખાસ કરીને વિવિંગ અને ડાઈન ઉદ્યોગ ક્ષેત્રે પ્રગતિનું કારણ સહકારી બેન્કોએ આપેલું વિરાષ છે. સહકારી બેન્કોએ તોમના જરૂરિયાતમંદ સભાસદોને વિરાષ આપી મોટા બનાવ્યા છે. મોટા થયા પછી સરકારી કે ખાનગી બેન્કો પાસે મોટું વિરાષ મેળવી મોટા ઉદ્યોગપતિ પણ બન્યા હોય છે. આમ સહકારી બેન્કોએ નીચેના સ્તરને સ્વાવલંબી બનાવવા મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. ભારતમાં ઈ.સ. ૧૯૦૧માં સહકારી સંસ્થા સ્થાપવા એક સમિતિની રચના કરવામાં આવી હતી. ૧૯૦૪માં ૪ ભારતમાં વડોદરા ખાતે પ્રથમ અંત્યોદય સહકારી મંડળી બની જે સહકારી બેન્ક પણ બની હતી.

સહકારી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં માધ્યમી બેન્કની ઘટના પછી ખૂબ મોટો ફેરફાર થયો છે. રિઝર્વ બેન્કનું સુપરવિઝન કડક થયું છે. બેન્કો પણ ટેકનોલોજીથી સજ્જ થઈ સારી સેવા

ગ્રામસ્વરાજ

સાથે મજબૂત બની છે. પરંતુ દેશભરની સહકારી બેન્કો મોટા પડકારોનો સામનો પણ કરી રહી છે. સહકારી બેન્કોએ હવે સરકારી, ખાનગી અને સ્મોલ ફાઈનાન્સ બેન્કો અને નોન બેન્કિંગ ફાઈનાન્સ કંપનીઓની હરીફાઈનો સામનો કરવો પડી રહ્યો છે. સહકારી બેન્કોને વધારાની સમજનાર કોઈ ન હોય તેવું લાગે છે. આર.બી.આઈ.ની ગાઈડલાઈનનો ભંગ થાય તો આડેધડ કરવામાં આવતો દંડ એ પણ વ્યવહારું નથી. દંડ ભર્યા પછી પણ બેન્કના વિસ્તરણ માટે બે વર્ષ સુધી કોઈ બાબતની મંજૂરી ન આવે તે પણ વધારે પડતું થતું દેખાય

નવા બી.આર. એકટ ૨૦૨૦ના અમલથી સહકારી બેન્કોનો વિકાસ ન રૂંધાય તે જોવું પડે તેમ છે. વિકર સેક્ટર અને પ્રાયોરિટી સેક્ટરના લક્ષ્યાંકો હોય કે ડિરેક્ટરોની મુદ્દતનો પ્રશ્ન હોય તેમાં વ્યવહારિક અભિગમને બદલે જડ કાયદાનો અમલ સહકારી માળખાને નુકસાન કરે તેમ લાગે છે.

મુડી મેળવવા ડિપોઝિટ્સ સિવાય કોઈ વિકલ્પ
નથી એટલે હરીજ્ઞાઈમાં ટકવું મુશ્કેલ છે.
આધુનિક ટેક્નોલોજી વસાવવા વધુ નફો કે
મૂડીની જરૂર છે. સાઈબર ફોડીથી બચવા ખર્ચાળ
ટેક્નોલોજી વગર ચાલે તેમ નથી. નફો માટે
બિઝનેસ વધારવો પડે તે માટે વ્યવસાયિક
અભિગમન સાથે કામ કરવું પડે જે અંગે સહકારી
બેન્ક મેનેજમેન્ટ અને સ્ટાફની મર્યાદાઓ પણ
છે. નવા બી.આર. એક્ટ ૨૦૨૦ના અમલથી
સહકારી બેન્કોનો વિકાસ ન રૂધ્યાય તે જોવું
પડે તેમ છે. વિકર સેક્ટર અને પ્રાયોરિટી
સેક્ટરના લક્ષ્યાંકો હોય કે ડિરેક્ટરોની મુદ્દતનો
પ્રશ્ન હોય તેમાં વ્યવહારિક અભિગમને બદલે
જડ કાયદાનો અમલ સહકારી માળખાને
નક્સાન કરે તેમ લાગે છે.

સહકારી પ્રવત્તિ કે સહકારી ભાવનાને

છે. નવી શાખાની શરૂઆત કરવા કે શિડ્યુલ બેન્કનો દરજાને આપવા ગાઈડલાઈન પણ જાહેર કરી છે. પરંતુ હજુ તેમાં કોઈ ચળવણાટ દેખાતો હોય તેમ લાગતું નથી. આજે સહકારી બેન્કો ગોલ્ડ લોન (બુલેટ પેમેન્ટ) માત્ર રૂપિયા ર લાખ સુધી આપી શકે છે. જ્યારે જરૂરિયાત વધતા બેન્કો પાંચ લાખ સુધી ગોલ્ડ લોન આપવા માંગે છે. તાજેતરમાં સરકારે છૂટ આપી પણ નિયમો એવા બનાવ્યા છે કે કોઈ બેન્ક ર લાખથી વધુ લોન આપી શકતી નથી. કોઈપણ રીતે સહકારી બેન્કો સહિત સહકારી સંસ્થાઓને ટકાવવા અને મજબૂત કરવા મ્યાસની જરૂર છે.

કાનમાં કહેં...

‘સહકાર’ એ ભારતીય સંસ્કૃતિ છે,
તેને મજબુત કરવી દેશના હિતમાં છે.

सहविचार

જે વિચારશો, તે જ ભનશો : સ્વામી વિવેકાનંદ

‘નરેન, તું આટલો નિસ્તેજ, સૂક્ષ્મયેલો કેમ લાગે છે?’ લાંબા અંતરાલ બાદ શિષ્યને જોઈ ગુરુએ પૂછ્યું. ‘શું કહું, ગુરુદેવ! પિતાજી સ્વધામ ગયા. વિધવા મા અને નાના ભાઈ-બહેનોનું ભરણપોપણ કરવાનું છે. તમે તો સર્વશક્તિમાન છો, મા જગદંબા પાસેથી મદદ ન અપાવો?’

‘જો બેટા, માને એવું મારાથી ન કહેવાય. પણ તું પોતે જગદિંબાને પ્રાર્થના કર.’

શિષ્ય મા કાલીના મંદિરમાં ગયો. માનું
દિવ્ય ભવ્ય કરાલસુંદર સ્વરૂપ જોઈ અવાચક
થઈ ગયો. પછી બોલ્યો : ‘હે મા ! મને વિવેક
આપ, વૈરાગ્ય આપ, જ્ઞાન આપ.’ ગુરુએ
પૂછ્યું, ‘શું થયું બેટા, મા પાસે વરદાન માર્ગયું
ને ?’ શિષ્ય બોલ્યો, ‘માગવા ગયો હતો કંઈક
અને મારી બેઠો કંઈક બીજું.’ કંઈ નહીં,
ફરી જા, મા તો પરમ કૃપાળુ છે.’

શિષ્ય ફરી ગયો, ફરી માને જોઈ અવાચક
થઈ ગયો અને માર્ગું, ‘મા, મને વિવેક,
વૈરાગ્ય, જ્ઞાન અને ભક્તિ આપ.’ ફરી ગુરુએ
પૂછ્યું, ‘માર્ગું કે?’ શિષ્ય બોલ્યો, ‘ના એ
નહીં, બીજું માર્ગું. તમે મને અમિત કરી દો

ઇછો શું ?' ત્યારે ગુરુએ કહ્યું, 'મેં કંઈ કર્યું નથી. તું સંસારસુખ માટે સર્જાયો નથી. એની આ સાબિતી છે. પણ જી, તારા પરિવારને કદી અશ-વખની તાણ નહીં રહે.'.

આ ગુરુ એટલે રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને શિષ્ય એટલે સ્વામી વિવેકાનંદ. ગુરુશિષ્યની આવી આદ્ભુત જોડી ભારતે તો શું, દુનિયાએ પણ ભાગ્યે જ જોઈ હશે. પહેલા મિલન વખતે જ ગુરુએ શિષ્યમાં પોતાના ઉત્તરાધિકારી, પોતાનો આરાધ્ય જોઈ લીધો અને શિષ્યે જ્યારે ગુરુએ સિદ્ધિઓ આપવાની વાત કરી ત્યારે પૂછ્યું, ‘એનાથી ઈશ્વર પ્રાપ્તિ થશે? જો ના, તો પહેલાં મને ઈશ્વરને મેળવી લેવા દો.’

રામકૃષ્ણ પરમહંસ વિશે સ્વામી વિવેકાનંદે
લખ્યું છે, ‘આ પુરુષે પોતાની ૫૧ વર્ષની
આવરદામાં રાખ્યાના આધ્યાત્મિક જીવનના
૫૦૦૦ વર્ષ જીવી બતાવ્યા અને અનેક પેઢીઓ
માટે એક આદર્શ બની ગયા.’ આ વિધાન
એમને પોતાને માટે પણ એટલું જ સાચું છે.
સ્વામી વિવેકાનંદનો જન્મહિન ૧૨ જાન્યુઆરી
છે, તે નિમિત્તે થોડા શાખદસ્તુતન અર્પણ કરીએ.

બાળપણથી નરેન જિદ્ધી, ઉધામતિયો, હકે
ભરાય ત્યારે મા એના માથે ઠંડું પાણી રેડે
અને કાનમાં શિવ-શિવ બોલે ત્યારે શાંત થાય.

સોનલ પરીખ

૪૩

ગ્રામસ્વરાજ

ક્યાંકથી આવી ચડતા સાધુઓ પ્રત્યે ગજબનું પ્રકૃતિને એના ગુરુએ પ્રેમરૂપી અંકુશથી રક્ષી આકર્ષણ, પશુપંખીઓ પાણે, રામાયણ ખૂબ લીધાં. તેઓ નરેનને ‘નર નારાયણ’ કહેતા. ગમે, હનુમાનજી કેળના બગીચામાં રહેતા એવું ગુરુના અવસાન બાદ નરેન ‘વિવેકાનંદ’ એક કથાકારે કહ્યું ત્યારે સાત વર્ષનો નરેન નામ ધારણ કરી ભારત ભ્રમણ કર્યું. અભ્યાસ મોડી રાત સુધી કેળના બગીચામાં બેસી રહ્યો અને અનુભવો મેળવ્યા. દેશ અને અને હનુમાન ન આવ્યા એટલે દુઃખી થઈ દેશવાસીઓને ઓળખ્યા, શાસ્ત્રો અને ગયો. માથે કહ્યું, ‘રામજીએ કોઈ કામ સોંઘ્યું શાસ્ત્રીઓને વિવેકબુદ્ધિની એરણે ચડાવ્યાં.

અલ્વરના દરબારમાં દીવાને મૂર્તિપૂજાનું ખંડન કર્યું ત્યારે વિવેકાનંદે એને મહારાજની છબિ આપી એના પર થૂંકવાનું કહ્યું. દીવાન એમ ન કરી શક્યા, સ્વામીજી કહે, ‘સમજાયું ! આ છબિમાં કાગળ અને રંગ સિવાય કશું નથી પણ એમાં આપની મહારાજા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનું આરોપણ થયું છે. આવું જ મૂર્તિપૂજાનું છે. એ પણ એક અગત્યતા છે.’

હશે તેથી નહીં આવ્યા હોય.’ ૧૫ની ઉંમરે એમને ખાતરી થઈ કે જો ભારતનું પુનરુત્થાન નરેન કોલેજમાં દાખલ થયો. તેજસ્વી કરવું હોય તો વેદ-ઉપનિષદના સત્યોને તમામ બુદ્ધિપ્રતિભા અને આકર્ષક ચહેરાને લીધે વર્ગો સુધી પહોંચાડવા જોઈએ.

અધ્યાપકોનો પ્રિય બન્યો. સરસ ગાય. અનેક વાદ્યો વગાડી જાણો. બ્રહ્મસમાજમાં ખૂબ રસ છે. ઈશ્વર પ્રાપ્તિની જંખના ખૂબ, પણ મૂર્તિપૂજા, જ્ઞાતિવાદ અકળાવે. અનેકેશ્વરવાદ ગણે ન ઉત્તે. એક મિત્ર રામકૃષ્ણ પરમહંસ પાસે લઈ ગયો. નરેન પૂછ્યું, ‘આપે ઈશ્વરને જોયા છે ?’ એમણે તરત કહ્યું, ‘હા, જોયા છે, પણ ઈશ્વરની દરકાર કોને છે ? સૌ ખી, પુત્ર અને ધન માટે રેદે છે. ઈશ્વર માટે આંસુ વહાવે તો ઈશ્વર જોવા મળે.’ પણ નરેન ઓછો નહોતો. બુદ્ધિની કસોટીએ ન ચેતે તેને અસત્ય માને અને અસત્યનો વિરોધ કર્યા વિના ન રહે. એના પ્રખર તેજને અને અત્યંત સ્વતંત્ર અભિનાન કર્યા હતા. પોરબંદરના એડમિનિસ્ટ્રેટર શંકર પાંડુરંગ પંડિતે કહ્યું, ‘આ દેશમાં આપની કદર નહીં થાય, વિદેશ જાઓ અને સનાતન ધર્મનો પ્રચાર કરો.’ દરમિયાન એમણે

ब्रामस्वराज

શિકાગોમાં થનારી વિશ્વ ધર્મ પરિષદ વિશે સાંભળ્યું. અને ઈન્ડોરમાં એમાં હાજરી આપવાનો સંકલ્પ થયો. ત્યારબાદ મુંબઈ, પૂના, મૈસુર, કન્યાકુમારી ગયા. કન્યાકુમારીના એક ખડક પર બેસીને એમણે નિશ્ચય કર્યો કે, ભારતને ગરીબી અને ભૂખમાંથી ઉગારવા સાગરયાત્રા કરવી.

ગડગડાટથી ગુંજુ ઊદ્ઘયો. વિવેકાનંદ રાતોરાત વિખ્યાત બની ગયા. એમનાં દર્શન માટે પડાપડી થતી. એમનાં વ્યાખ્યાનો સાંભળવા લોકો ઉમટતા. એમના વિશે લખાણો છપાતાં, ભારતનું, ભારતની પ્રજાનું માન વધ્યું. સાઠાત્રણ વર્ષ સુધી અમેરિકા અને યુરોપમાં સ્વામીજીએ મૂળ વ્યાખ્યાનો આપ્યાં. સ્વદેશ પાછા ફર્યા

ભારતભાગે દરમ્યાન સ્વામીજી ગુજરાતમાં પણ આવ્યા હતા. પોરબંદરના એડમિનિસ્ટ્રેટર શંકર પાંડુરંગ પંડિતે કહ્યું, ‘આ દેશમાં આપની કદર નહીં થાય, વિદેશ જાઓ અને સનાતન ધર્મનો પ્રચાર કરો.’ દરમિયાન એમણે શિકાગોમાં થનારી વિશ્વ ધર્મ પરિષદ વિશે સાંભળ્યું. અને ઈન્ડોરમાં એમાં હાજરી આપવાનો સંકલ્પ થયો.

૧૮૮૭ના મે મહિનામાં સ્વામીજી અમેરિકા જવા નીકળ્યા. કોલંબો, સિંગાપુર, હોંગકોંગ થઈ સ્વીમર ચાલી ત્યાં એમણે બૌદ્ધ મઠો અને સ્થાપત્ય જોયા. ત્યાંથી લખેલા એક પત્રમાં ભારતના યુવાનોને સંદેશ મોકલ્યો, ‘યુવાનો, સાંકડી દુનિયાની દીવાલોમાંથી બહાર આવો, મઈબનો, આગળ વધો અને દેશને કામ આવો.’ પછી પણ વ્યાખ્યાનોની શુંખલા ચાલી. ધર્મ અને દેશપ્રેમ પર તેઓ આત્માને જગાડી મૂકે એવા વ્યાખ્યાનો આપતા. કલ્યાણકારી પ્રવૃત્તિઓની સ્થાયી શરૂઆત કરવા એમણે રામકૃષ્ણ મિશન અને બેલુર મઠ સ્થાપ્યા. બેલુર મઠમાં તો સાધુઓને કેળવવામાં આવતા. અતિશય શ્રમથી તબિયત બગડતી હતી.

અમેરિકામાં અનેક મુશ્કેલીઓ આવી. મદદ પણ મળતી ગઈ. ૧૮૯૬ની ૧૨મી સપ્ટેમ્બરે શિકાગોની આર્ટ ઇન્સ્ટિટ્યુટના વિશાળ મકાન ‘હોલ ઓફ કોલંબસ’ નામના વિશાળ સભાગૃહમાં ધર્મપરિષદ શરૂ થઈ. હજારો પ્રેક્ષકો ટાંકણી પડે તો સંભળાય એવી શાંતિથી ધર્મ પ્રતિનિધિઓને સાંભળવા આતુર હતા. ભારતના ૩૦ વર્ષના અક્ષિયન પરિવ્રાજક વિવેકાનંદ શરૂ કર્યું, ‘અમેરિકાનાં મારા ભાઈઓ અને બહુનો...’ અને હોલ તાલીઓના પોતે ચાલીસ વર્ષ પૂરા નહીં કરે એવી એમને પ્રતીતિ હતી. બેલુર મઠમાં પોતાના અજિન સંસ્કાર કરવા એ સ્થળ પણ બતાવી રાખેલું. તાં આજે સ્મૃતિ મંદિર છે. અંતિમ દિવસે પણ સાહિય, પ્રસન્ન, સ્વરસ્થ હતા. કહેતા, આયુષ્ય ટૂંકું છે, મૃત્યુ અટલ છે, આત્મા અવિનાશી છે. એક ઉત્તમ આદર્શ લઈ તે માટે જીવન હોમી દેવું એ જ આપણો દઢ સંકલ્પ થાઓ. શરૂ થયેલા વર્ષે આપણે સૌ પણ આ ઉમદા શર્ભદીને હંદુરમાં ધારણા કરીએ.

ଓপନ

ભારતનો આત્મા ગામડાઓમાં છે ત્યાં બધું રસાલીન થયું છે !

ભારતનું વૈવિધ્ય સમગ્ર વિશ્વને આકર્ષે છે
અને ભારત દેશ સર્વ દસ્તિઓ ઉમદા છે આ
બાબત બધા લોકો સ્વીકારે છે. પરંતુ બદલાતા
સમયનાં પ્રવાહમાં આપણો દેશ અસંખ્ય સવાલો
અને પીડાઓમાંથી પસાર થઈ વિકાસના માર્ગે
આગળ વધી રહ્યો છે. ભારત હવે બદલાઈ
રહ્યું છે અને ભૂતકાળની વાતો કે સ્મરણોથી
ક્ષણિક આનંદ થાય છે છતાં આધુનિક વैજ્ઞાનિક
જીવનશૈલીથી આપણે મુક્ત કે સ્વતંત્ર રહી
શકીએ તેવું નથી !! વર્ષો પહેલાના મર્યાદિત
વિકલ્પોમાંથી આપણે હવે ડિજિટલ નેશનમાં
દાખલ થઈ ચૂક્યા છીએ જ્યાં માહિતીઓ,
તેનું હસ્તાંતરણ, રૂપાંતરણ અને ગતિશીલતાનો
ભંડાર છે. ઇન્ટરનેટના આગમન પછીથી દુનિયા
મુદ્દીમાં આવી ગઈ છે. આપણી સ્થિતિ કંઈક
આવી. એ -

“મારી આવડી અમથી આંખમાં
હું બેઉને કેમ સમાવું?
નિદર કહે હું અંદર આવું,
સપના કહે હું બહાર ના જાઉં.”

— પ્રો. મહેન્દ્ર એમ. ત્રિવેદી
ફેફલ્ટી મેખ્ખર
NICM, ગાંધીનગર
મો. ૯૮૨૨૪૫૪૬૭૪૮

દેશમાં આબાદી ખૂબ વધી રહી છે તેથી વર્તમાન સુવિધાઓ વિસ્તૃત કરવા છતાં તેની કમી લાગ્યા કરે છે. ઉપરાંત સુછટ સંચાલનમાં પુષ્કળ વિઘ્નો પરેશાન કરી રહ્યા છે. ગામડાઓ મુખ્યત્વે હજુ કૂણિ તથા કૂણિ સંલગ્ન કાર્યો સાથે સંકળાયેલા જોવા મળે છે. સૂક્ષ્મ નાના મધ્યમ કદના ઉદ્યોગ-ધંધા હજુ ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં ઉભા થતા નથી અથવા બધા લોકોની પસંદ મેળા સિટી જ રહ્યા કરે છે. લોકોનું ગામડેથી મોટા શહેરો તરફનું સ્થળાંતર હજુ રોકી શક્યા નથી. અલબત્ત હવે ગામડામાં વીજળી, જળ, રોડ રસ્તા બધું જ ઉપલબ્ધ છે છતાં ત્યાં આવક વૃદ્ધિની શક્યતા ઓછી લાગી રહી છે ! ડિજિટલ ઇન્ડિયા, સ્કીલ્ડ ઇન્ડિયા, મેક ઇન ઇન્ડિયાની જે ગતિ વધારી છે તેથી ગામડા હવે શહેરી પરા જેવા અવશ્ય બની ગયા છે છતાં ત્યાં અંજ્ઞો વ્યાપક છે. શિક્ષણ તથા આરોગ્યની બાબતે લોકોને શહેરો તરફ જવું જ પડે છે તેથી જ શહેરીકરણમાં અનેક પ્રેશનો પણ ઉભા થઈ રહ્યા છે.

સૌનો સાથ સૌનો વિકાસ ઝડપથી સાકાર
કરવા ભારત સરકારશીની ગ્રાણસોથી વધુ
યોજનાઓનું અમલીકરણ ચાલુ છે જેના કારણે
ભારત પ્રતિદિન બદલાઈ રહ્યું છે અને આપણી

૪૩

ગ્રામસ્વરાજ

પરંપરાગત જીવનરૈલી પણ પ્રભાવી થઈ છે. સ્થિતિ છે. કૃષિલાયક જમીન પ્રતિવર્ષ ઘટતી રસહિન ધરા થઈ રહી અને કલાઈમેટ ચેન્જના જાય છે. સાથે ચોમાસુ અનિયમિત થયું છે. પ્રભાવથી આપણું કૃષિકોગ ગંભીરપણે આ બધાના લીધે કૃષિ અન્ય લોકો દ્વારા થવા સમસ્યાઓનો સામનો કરી રહ્યું છે. સાધનો લાગી છે જેના ઉત્પાદન પછી ભાવ પૂરતા તથા સવલતોમાં સુખ શોધવા જતા આપણે મળવામાં પણ મૂલ્યવણો પ્રવર્તે છે. ઔદ્યોગિક બધાએ ખરા આનંદને, અહેસાસોને ગુમાવ્યા ઉત્પાદનમાં વિકાસ દર કોરોના બાદ મંદ છે. છે તે હકીકત છે. સાદાચારનો ઉદ્ય જો થાય વૈશ્વિક મંદી પણ છે ત્યારે આપણે અર્થતંત્રને જ નહિ તો રાષ્ટ્ર કદી મહાન થવાની મહેશ્ચા અથાગ પ્રયાસોથી પડવા દીધું નથી પરંતુ હવે

કાયદા-કાનૂન અને આદેશો ઉમદા હોય પણ પ્રજા તરીકેની લાયકાત જ જો બધા ગુમાવી દે તો આપણી લોકશાહી પણ ઉમદા પરિણામો લાવી શકે નહિ.
સરકારશી ગ્રામ્ય સ્તરે ઋણ પ્રાપ્તિ માટે વ્યવસ્થા કરતી જ રહે છે પરંતુ બેન્કોની બેડ લોન્સ અથવા એન.પી.એ. જો વધ્યા જ કરે તો આર્થિક રીતે નાણા સંસ્થાઓને ટકાવવી લાંબાગણે બહુ જ મુશ્કેલ બને છે. ગ્રામ્યસ્તરની કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓની પુષ્કળ મર્યાદાઓ હોવાથી તેઓ પાકધિરણથી આગળ જઈને અન્ય સેવા/ઉત્પાદન આપવામાં અશક્ત હોય તેવી સ્થિતિ છે.

પણ રાખી ના શકે. કાયદા-કાનૂન અને આદેશો દરેક ક્ષેત્રમાં જોબ કિયેશન ઉપર ધ્યાન ઉમદા હોય પણ પ્રજા તરીકેની લાયકાત જ આપવાથી બજારમાં ગતિવિધિ પ્રોત્સાહક જો બધા ગુમાવી દે તો આપણી લોકશાહી પણ બનશે, આર્થિક રીતે પરિવારો સંતુષ્ટ બનશે ઉમદા પરિણામો લાવી શકે નહિ. સરકારશી તો રાષ્ટ્ર પણ મજબૂત અવશ્ય થશે. આપણે ગ્રામ્ય સ્તરે ઋણ પ્રાપ્તિ માટે વ્યવસ્થા કરતી વિશ્વમાં રાષ્ટ્રનું માન-સન્માન વધે તેવું ઘણું જ રહે છે પરંતુ બેન્કોની બેડ લોન્સ અથવા કરી રહ્યા છીએ પણ ગ્રામ્ય પ્રદેશોમાં ૩૪૪૩ એન.પી.એ. જો વધ્યા જ કરે તો આર્થિક રીતે ભારત ઊભું ના થાય તે માટે આયોજન કરતા નાણા સંસ્થાઓને ટકાવવી લાંબાગણે બહુ જ મુશ્કેલ બને છે. ગ્રામ્યસ્તરની કૃષિ ધિરાણ જ રહેવા પડશે. મંડળીઓની પુષ્કળ મર્યાદાઓ હોવાથી તેઓ શેર આસ્વાદન પાકધિરણથી આગળ જઈને અન્ય ઉસકે ધર સે દૂર નહિ હે મેરા ધર સેવા/ઉત્પાદન આપવામાં અશક્ત હોય તેવી બસ રાસ્તેમે એક જમાના પડતા હૈ.

संस्थाक्रीय

સેટલમેન્ટ યોજનાનો લાભ મેળવી ખેતી બેન્કના મુદતવીતી બાકીદારોને દેવામુક્ત થવાની અમૂલ્ય તક

ખેતી બેન્ક સમગ્ર ગુજરાત રાજ્યમાં કાર્યક્ષેત્ર
ધરાવતી લાંબી મુદ્દત તથા મધ્યમ મુદ્દતનું ધિરાણ
કરતી રાજ્યકક્ષાની અગ્રણી સહારી સંસ્થા છે.
બેન્કની તાલુકા મથકે ૧૭૬ શાખાઓ આવેલી
છે. શાખાઓના નિયંત્રણ માટે જિલ્લા કક્ષાએ
બેન્ક ૧૭ જિલ્લા કચેરીઓ ધરાવે છે.

બેન્ક દ્વારા કૃષિ તથા કૃષિ આધારિત હેતુઓ
માટે બેન્કના નક્કી થયેલ ઉદ્દેશો પ્રમાણે લાંબી,
મધ્યમ તથા ટૂંકી મુદ્દતનું ધિરાજ કરવામાં આવે
છે. જેતીની અનિયમિત આવક ઉપરાંત કુદરતી
પરિબળો, જેતી ઉપજના નાણાંનો માંદગી કે
સામાજિક ખર્ચમાં વપરાશ થઈ જવાથી લોન
મેળવનાર ખેડૂત ખાતેદાર હપ્તો નિયમિત
ભરપાઈ નહીં કરી શકવાથી મુદ્દતવીતી
આકીદાર બને છે. તેથી જેતી બેન્કના કાર્યવાહક

મંડળ દ્વારા આ બાબતે આવા મુદ્દતવીતી લોન
ખાતેદારોની ચિંતા કરી તેમના મુદ્દતવીતી લેણાં
ભરપાઈ કરવાની તક આપવા સેટલમેન્ટ
યોજના જાહેર કરેલ છે. આ યોજનાનો લાભ
લોન ખાતેદારો સહર્ષ મેળવી રહ્યા છે.

મુદ્દતવીતી બાકીદારો માટે સેટલમેન્ટ યોજના
અમલમાં મૂકવાની મંજૂરી આપવા માન.
રજિસ્ટ્રાર સ.મ. ગુ.રા. ગાંધીનગરને બેન્ક દ્વારા
દરખાસ્ત રજૂ કરેલ હતી. બેઠૂતોના વિશાળ
હિતને ધ્યાનમાં રાખી તા. ૩૦-૬-૧૮ની
સ્થિતિએ તમામ બાકીદારો માટે સેટલમેન્ટ
યોજના અમલમાં મૂકવા કાર્યવાહક મંડળના
ઠરાવ તથા ગાઈડલાઈન મુજબ મંજૂરી આપવા
માન. રાજ્ય સરકારશ્રીને જેતી બેન્ક દ્વારા
દરખાસ્તની રજીઆત કરવામાં આવેલ.

કૃપિ, બેદૂત કલ્યાણ અને સહકાર વિભાગના
પત્ર નં. ACD/RST/e-fil/2/2023/2058/CH
તા. ૧૬-૧૦-૨૦૨૩થી સેટલમેન્ટ યોજના
અમલમાં મૂકવા બેન્કને માન. રાજ્ય
સરકારશીની મંજુરી મળેલ છે.

સેટલમેન્ટ યોજનાનો લાભ લઈ મહત્વમાં
લાભાર્થીઓ દેવામુક્ત થાય તે માટે 'સેટલમેન્ટ

- વી.એમ.યૌધરી,
જોઈન્ટ મેનેજિંગ ડિરેક્ટર
- કે.બી.ઉપાધ્યાય

મેનેજિંગ ડિરેક્ટર, (આઈ.એ.એસ. નિવૃત્ત),
 ધી ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ
 એગ્રીકલ્ચર એન્ડ રૂરલ ડેવલપમેન્ટ બેન્ક
 લિ... અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮

યામસ્વરાજ

યોજના'માં વર્ષ ૨૦૧૮ કે તે પહેલાના તમામ મુદ્દતવીતી બાકીદારોનો યોજનાના લાભાર્થી તરીકે સમાવેશ કરાયેલ છે. જેથી બેન્કની વસ્તુલાટમાં વધારો થાય અને મહત્તમ લાભાર્થી ખાતેદારો દેવામુક્ત થઈ શકે.

આ સેટલમેન્ટ યોજનાના અમલીકરણને
કારણે લાભાર્થી બાકીદારોને બાકી લહેણાં
ભરપાઈ કરવામાં રાહત મળશે અને તેઓ
દેવામુક્ત થઈ શકશે તેમજ નવા ધિરાણોની
પાત્રતા ધરાવતા થઈ શકશે. જ્યારે બેન્કને
જૂની જામી ગયેલ મુદ્દતવીતી લહેણાંની વસૂલાત
કરવામાં તથા બેન્કનું એન.પી.એ.ઘટાડવામાં
સહાયતા થશે. એટલું ૪ નઈ બેન્કની વસૂલાત
વધતાં બેન્કના કેપિટલ બેઇઝ સુદ્ધ બનશે અને
બેન્કના વિરાણ પ્રવાહમાં ગતિ મળશે.

બેન્કના મુદ્દતવીતી બાકીદારોને લાભ મળે
તે રીતે ખાતેદારો તથા બેન્કના હિતમાં આ
યોજના તા. ૩૧-૩-૨૦૨૪ સુધી અમલમાં
મુકવા નીચે મુજબ રાજ્ય સરકારશી તરફથી
મંજરી મળેલ છે.

તા. ૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના
મુદ્દતવીતી/એન.પી.એ. લ્યેણાંઓ વસૂલ કરવા
માટેની સેટલમેન્ટ યોજનાની ગાઈડલાઇન્સ

ધી ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ એગ્રીક્લ્યુર
એન્ડ રૂરલ ડેવલપમેન્ટ બેન્ક લિ. ના. તા. ૩૦-
૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના મુદ્દતવીતી/
એન.પી.એ. થયેલ લ્હેણાંને વસ્તુલ કરવા માટેની
સેટલમેન્ટ યોજના નીચે મુજબ છે.

(૧) યોજનાનું કાર્યક્ષેત્ર :

આ યોજના ધી ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ
એગ્રીકલ્યુર એન્ડ રૂરલ ડેવલમેન્ટ બેન્ક લિ.
(ખેતીબેન્ક)ના મુદ્દતવીતી/એન.પી.એ. થયેલ
દ્વારાંની વસ્તુલાત માટેની સેટલમેન્ટ યોજના છે.

(૨) યોજનાના લાભાર્થીઓનો પ્રકાર :

(૨.૧) બેન્કના તમામ એતીવિષયક,
બિનખેતીવિષયક, વ્યક્તિગત, મંડળી તથા
સંસ્થાકીય લ્હેણાં કે જે તા. ૩૦-૬-૨૦૧૮ કે
તે પહેલાના મુદ્તવીતી/એન.પી.એ. થયેલ હોય
તેવા ખાતેદારોનો આ યોજનામાં સમાવેશ
થયેલ છે.

(૨.૨) બેન્ક દ્વારા મુદ્દા નં. ૨.૧માં દર્શાવિલ હેણાંઓ વસૂલ કરવા માટેના કોઈ પણ કાયદાકીય કાર્યવાહી થયેલા હુકમનામા કે જપ્તિની કાર્યવાહી થયેલ કે વસૂલાત માટે કોર્ટ કેસ દાખલ કરવામાં આવેલ હોય કે વિવાદીત હેણાંઓનો પણ આ યોજનામાં સમાવેશ થયેલ છે.

(३) वसूल करवापात्र रकम नक्की

કરવાની અને ભરપાઈ કરવાની પદ્ધતિ :

(૩.૧) તા.૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના તમામ બાકીદારો મુદ્દતવીતી તારીખે બાકી રહેલ મુદ્દલ (લોન મુદ્દલ બાકી)ની રકમ (ઉપર જે તે મુદ્દતવીતી થયાની તારીખથી વસ્તુલાતની તારીખ સુધીના સમયનું ૧૨ ટકા સંબંગ સાદું વ્યાજ અથવા વિરાણના વ્યાજનો દર, બે પૈકી જે ઓછું હોય તે વ્યાજ દરે સાદું વ્યાજ ગણી

ગ્રામસ્વરાજ

થતું વ્યાજ તથા બાકી મુદ્દલ ઉપરાંત નિયમોનુસાર અન્ય લાગુ પડતા ચાર્જસ ગણતરી કરી કુલ રકમ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ ગણાશે. આમ કરવાથી દંડનીય વ્યાજ તેમજ નિયમોનુસાર વસૂલ કરવાપાત્ર ખરેલ મુદ્દત વ્યાજમાં મોટી રકમની રાહત લાભાર્થી મુદ્દતવીતી લોન ખાતેદારોને મળે છે.

(3.2) કુલ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમમાંથી
મુદ્દતવીતી થયાની તારીખ બાદ બાકી રહેલ
અપૂર્ણ મુદ્દતવીતી હપ્તા પેટે અંશતઃ વસૂલ
આવેલ વસૂલાતની રકમ પણ છેલ્લે બાદ કર્યા
પછી જે રકમ બાકી રહે તે રકમને નક્કી વસૂલ
કરવાપાત્ર રકમ ગણવામાં આવે છે.

(3.3) કુલ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ એકસાથે અથવા નીચે દર્શાવિલ કોષ્ટક મુજબ હપ્તેથી રકમ ભરીને ખાતુ ચુક્તે કરવા માટે વિકલ્પ મળે છે.

(૩.૪) જો કોઈ બાકીદાર ભરવાપાત્ર રકમ એકસાથે ભરપાઈ કરવામાં અસમર્थ હોય તો આવા બાકીદારની રકમ ભરવાની ક્ષમતા અને માંગળીને ધ્યાને લઈ અને ભરપાઈ કરવાની થતી રકમના કદને ધ્યાને લઈ નીચે દર્શાવિલ કોષ્ટકની વિગતે સમાધાનની તારીખે રકમ વસૂલ લઈ બાકી રહેતી રકમ હપ્તાથી ભરી શકાય છે. આવી બાકી રહેતી રકમ પર દરેક હપ્તા સાથે ૧૨%ના સાદા વ્યાજ દરે વ્યાજ ભરવાનું હોય. ૬૧.

(3.4) હૃતાથી મુદ્દતવીતી લોનની રકમ ભરવાનું કોઈક

અ.નં.	સમાધાન મુજબ ભરવાની થતી રકમ	સમાધાન સમયે ભરપાઈ કરવાની રકમના ટકા	રકમ ભરપાઈ કરવાની મુદ્દત
૧	રૂ.૫.૦૦ લાખ સુધી	૨૫%	૭ માસિક ચાર હપ્તા-૨૪ માસ
૨	રૂ.૫.૦૦ લાખથી વધુ અને રૂ.૧૦.૦૦ લાખ સુધી	૨૦%	૭ માસિક પાંચ હપ્તા-૩૦ માસ
૩	રૂ.૧૦.૦૦ લાખથી વધુ	૧૦%	૭ માસિક ૭ હપ્તા-૩૬ માસ.

(3.६) યોજના મુજબ હપ્તા કરેલ રકમોની વસૂલાત હપ્તાની મુદ્ત પહેલાં વહેલી ચુકવી શકાશે અને આવી રકમો પર ચુકવણીની તારીખ સુધી જ વ્યાજ વસૂલ કરવામાં આવે છે.

(3.7) सेटलमेन्ट योजना अन्वये रजू थयेल गाईउलाईन मुञ्जब योजनानुं अर्थधटन करवानी

અતા બેન્કને દે

(૪) અરજુઓની ચકાસણી અને મંજુર
કરવા અંગેના નિયમો

(૪.૧) બેન્કની આયોજનાના હાલાર્થી મદત

ग्रामस्वरांज

શાખામાંથી ધિરાણ મેળવેલ હોય જ્યાં તેમનું
લોન ખાતું રાખવામાં આવેલ હોય, તે શાખા
કચેરીને યોજનાનો લાભ આપવા અંગેની લેખિત
અરજી બાકી રકમો ભરપાઈ કરવાની વિગતો
દર્શાવી કરવાની હોય છે.

ખાતેદાર અથવા તેમના વારસદારોને બેન્કના નિયમોનુસાર સેટલમેન્ટ યોજના હેઠળ ભરેલ કુલ રકમ જેટલું નવું વિરાશ જેતી બેન્કની તાલુકા મથકે આવેલ શાખામાંથી મળી શકે છે.

(૫) યોજનાના અમલીકરણની મુદ્દત અંગે:

(૪.૨) અરજી મળેથી જે તે શાખાના અધિકૃત કરવામાં આવેલ અધિકારીએ આવી અરજીની ચકાસણી કરી યોજનાના નિયમો મુજબ જરૂરી હિસાબી ગણાત્રીના સ્ટેટમેન્ટ તૈયાર કરી નિયમોનુસારની રકમ જમા લઈને સેટલમેન્ટ યોજનાનો લાભ આપવા માટેની જરૂરી ભલામણ કરી, અરજી લગત જિલ્લા કચેરીને આખરી મંજરી માટે મોકલવાની હોય છે.

સદર યોજના અંતર્ગત લાભીત મહત્વમાં
મુદ્દતવીતી બાકીદાર યોજનાનો લાભ લઈ,
દેવામુક્ત થાય અને બેન્ક જામી ગયેલ ઓવરાયુઝ
વસૂલાત મેળવી શકાય, તે માટે આ યોજના
તા. ૩૧-૩-૨૦૨૪ સુધી અમલમાં છે.

(૪.૩) જિલ્લા કચેરી કક્ષાએ મળેલ અરજુઓ ધ્યાને લઈ શાખા તરફથી મળેલ સાહિત્યની તથા હિસાબની ગણત્રીની જિલ્લા લેવલે ફરીથી સંપૂર્ણ ચકાસણી કરી, મંજૂરી માટે જિલ્લા લોન કમિટીમાં રજૂ કરી, સેટલમેન્ટ માટે શાખાને મંજૂરી આપવાની કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે.

સદર યોજનાની મુદત ત૧ માર્ચ ૨૦૨૪માં
પૂર્ણ થનાર હોઈ બેન્ક દ્વારા આ યોજનાના તમામ
સૂચિત લાભાર્થી લોન ખાતેદારોને નોટિસ મારફત
તથા બેન્કની શાખાના કર્મચારીઓ દ્વારા રૂબરૂ
સંપર્ક કરી યોજનાના લાભ વિશે માહિતગાર
કરે છે.

(૪.૪) જિલ્લા લોન કમિટીમાં રજૂ થયેલ આવી અરજુઓ બાકીદારે ભરપાઈ કરવાની જગ્યાવેલ વિગતોને ધ્યાને લઈ યોજનાના નિયમોની મર્યાદામાં રહી મંજૂર કરવામાં આવે છે. જિલ્લા લોન કમિટીને યોજનાની ગાઈડલાઈન્સનો ચુસ્તપણે અમલ કરી અરજુઓ મંજૂર કરવાના અધિકાર મળેલ છે. મંજૂર થયેલ અરજુની વિગતવાર જાણ કરતો મંજૂરી પત્ર લગતા જિલ્લા કચેરી તથા શાખા દ્વારા બાકીદાર સહ્યને મોકલવામાં આવે છે.

સેટલમેન્ટ યોજનામાં ફક્ત ૧૨% સાદું વ્યાજ ભરવાથી સરેરાશ ૩૦ થી ૪૦% જેટલી રકમનો લાભ મળે છે.

ખેતી બેન્કની આ સોટલમેન્ટ યોજના મુદ્દતવીતી બાકીદારો અને તેમના વારસદારો માટે તેમનું મુદ્દતવીતી લેણું ચુક્તે કરી દેવામુક્ત થવા માટે સહકારથી સમૃદ્ધિના મંત્રને યથાર્થ કરી આશીર્વાદરૂપ સાબિત થઈ રહી છે. ગ્રામ સ્વરાજના માધ્યમથી આ યોજનાનો પ્રચાર-પ્રસાર થવાથી બેન્કના મુદ્દતવીતી બાકીદારોને મહત્તમ લાભ મળી શકે તેવો પ્રયાસ છે.

यामस्वरां

યોગદર્શન

जैन दर्शन शास्त्रमां योग – धर्मदयान अने शुक्लदयान

યોગદર્શન લેખમાળામાં આગળના લેખમાં આલંબનવાળા એકાગ્રપણે તન્મય બનેલા મનને જૈન ધર્મ-દર્શન શાસ્ત્રમાં ‘યોગ’ અંગેની વાત વિદ્ધાન પુરુષો ધ્યાન કહે છે.

કરેલી. ધ્યાનની વિચારણા ચાલે છે. ચોવીસમાં તીર્થકર મહાવીર સ્વામીએ સાડા બાર વર્ષ સ્વાધ્યાય અને ધ્યાન કરેલું. પછી કેવળજ્ઞાની બન્યા હતા. જૈન ધર્મ-દર્શનમાં તો ધ્યાનની ખૂબ જ વિસ્તૃતપણે સમજ આપવામાં આવી છે. શુભ અને અશુભ ધ્યાન. અંતધ્રાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન છે. ચાર મુખ્ય પ્રકાર અને તે દરેકના ચાર ચાર પ્રકારોની જીણવટબરી સમજનું જૈન આગમ સાહિત્યમાં વર્ણિન કરવામાં આવેલ છે.

शुभैकालम्भनं चित्तं, ध्यानमाहुर्मनीषिणः,
स्थिरप्रदीपसंदेशं, सुक्षमाभोगसमन्वितम्.

(યોગબિન્દુ, ગાથા ૩૬૨)
અર્થાત્, ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્ય આદિના
વિષયવાળા, સૂક્ષ્મ ઉપયોગયુક્ત, સ્થિર
દીપક્ણી તલખ્ય. પ્રશસ્ત શભભાવોના એક

આલંબનવાળા એકાગ્રપણે તન્મય બનેલા મનને
વિદ્વાન પુરષો ધ્યાન કહે છે.

ધ્યાન એટલે મનની એવી અવસ્થા જ્યાં
કોઈ વિચાર જ ન હોય ! મનનું કાર્ય વિચારવાનું
છે. સમુદ્રમાં ઊઠતાં તરંગોની જેમ મનમાં સતત
એક પદ્ધી એક વિચારતરંગ આવતા જ રહે
છે. જાતભાતના વિચારો આવતા રહે છે.
સારાખરાબ, શુભઅશુભ વિચારપ્રવાહ ચાલતો
રહે છે. વિચારભાવ પ્રમાણે ધ્યાનના પ્રકારોની
સમજ જૈનદર્શનમાં આપી છે. વિચારભાવો
પ્રમાણે અંતર્ધર્ણિન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને
શુક્લધ્યાન એવા ચાર મુખ્ય પ્રકારો છે. જેવો
ભાવ એવો ભવ... વિચારવમળોથી મન સતત
ઘેરાયેલું હોય છે. વિચારવમળોમાંથી મનને
ધીરે ધીરે મુક્ત કરી નિર્વિચાર સ્થિતિએ
પહોંચવાની પ્રક્રિયા એટલે ધ્યાન... આ પ્રક્રિયા
બોલવામાં અને લખવામાં જેટલી સરળ છે
એટલી સરળ નથી. પરંતુ સતત નિરંતર
શ્રદ્ધાપૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી દીર્ଘકાળે ધ્યાનની
અવસ્થાએ પહોંચાય. એ.

આપણે અંતર્ધર્મન અને રૌદ્રધ્યાન અંગેની વાત ગત લેખમાં કરી. આવો આ લેખમાં

किरण चांपानेरी (योग साधक)

૧૦૪/૧૮૪૨, કૃષ્ણાંગર,
સેજપુર, અમદાવાદ-૪૬
મો.૯૮૭૨૮૩૨૬૮

્ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ • ગ્રામસ્વરાજ • ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્ ફ્ફ્

ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનની વાત કરીએ. ઈતિં વા ધ્યેયભેદેન ધર્મધ્યાન ચતુર્વિધમ્.

ધર્મધ્યાન શુભધ્યાન છે. કલ્યાણકારી અને (૧૦-૭)

મંગલકારી છે. આ ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. આજ્ઞાવિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય અને સંસ્થાન વિચય આ રીતે ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે. વિચય એટલે ચિંતન. તીર્થકર ભગવંતોની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ આજ્ઞાવિચય ધર્મધ્યાન છે.

છે. શાસ્ત્ર વચ્ચનોના અર્થોનું, વ્રતોનું, પાંચ સમિતિ અને ગ્રાણ ગુપ્તિ વગેરે ભાવનાઓનું ચિંતન કરવું એ ધર્મધ્યાન છે. આવશ્યક કાર્ય માટે યત્નાપૂર્વક આત્માની સમ્યક્ પ્રવૃત્તિને સમિતિ કહેછે. રસ્તે ચાલવું, ભાષા-બોલવાની, ગોચરીની વિધિ, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરેને મૂકવાની વિધિ, વડીનીતિ, લઘુનીતિ, બળખા કે લીટના નિકાલની રીત સમિતિમાં આવે છે. ગુપ્તિ એટલે ગોપવવું. બુદ્ધિ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક મન, વચ્ચન અને કાયાને ઉન્માર્ગથી રોકવા તથા આત્મગુણોની રક્ષા કરવી તેને ગુપ્તિ કહે છે.

‘જ્ઞાનાર્થી’ ગ્રંથમાં કહેવાયું છે કે :

ચતુર્બો ભાવના ધન્યાઃ પુરાપુરુષાશ્રિતાઃ,
મૈત્ર્યધ્યશ્રિરં ચિત્તે વિધેયા ધર્મસિદ્ધયે. /૪/

એટલે કે – ધર્મધ્યાનની સિદ્ધિ માટે મૈત્રી, પ્રમાદ, કરુણા અને માધ્યસ્થ આ ચાર ભાવનાઓનું ચિંતન કરવું જોઈએ. યોગશાસ્ત્રમાં ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રકાર બતાવ્યા છે :

આજ્ઞાપાયવિપાકાનાં સંસ્થાનસય ચ
ચિન્તનાત्,

રાગદ્વેષ વગેરે કષય અને પ્રમાદ દ્વારા ઉત્પત્તિ અને દુર્ગતિ વગેરેનું મનન કરવું એ અપાય વિચય ધર્મધ્યાન છે. કર્મોના શુભઅશુભ ફળને વિપાક કહે છે. કર્મફળ અંગે વિચારણા કરવી, મનન કરવું એ વિપાક વિચય ધર્મધ્યાન છે. અનાદિ, અનંતકાળથી અવ્યાહત રૂપથી જે અસ્તિત્વમાં છે એ જગતનું ધ્યાન કરવું એ સંસ્થાન વિચય ધર્મધ્યાન છે. આ ધ્યાનમાં ચૌદ રાજલોકની આદૃતિનું ચિંતન કરવામાં આવે છે. ઉર્ધ્વલોક, મધ્યલોક અને અધોલોકનું ચિંતન કરવામાં આવે છે. ‘યોગસાર’ના પ્રથમ પ્રસ્તાવના ૨૮મી ગાથા ધ્યાન અંગે આ પ્રમાણે વર્ણિન છે :

ઈયં તુ ધ્યાનયોગેન, ભાવસારસ્તુતિસ્તવૈઃ,
પૂજાદિભિઃ સુચારિત્રચર્યયા પાલિતા ભવેત्.

એટલે કે – ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનના આલંબન વડે, ભાવવાહી એવી પરમાત્માની સ્તુતિઓ અને સ્તવનો વડે, દ્રવ્યપૂજા અને ભાવપૂજા વડે તથા નિર્મણ ચારિત્રના પાલન વડે આ આજ્ઞાનું આરાધન કરેલું થાય છે.

ગ્રામસ્વરાજ

ધ્યાનયોગથી પરમાત્માના સ્વરૂપના ચિંતન-
મનનમાં ગરકાવ થવાથી પરમાત્માની સાથે
એકતા પ્રાપ્ત થાય છે. આ આત્મા સમાપત્તિ
યોગને પામે છે. ધ્યાન દ્વારા આત્મા ઘણા કર્મોનો
પણ નાશ કરી શકે છે. મહાવીર સ્વામી
કેવળજ્ઞાન પામ્યા પહેલાં ઘણો સમય ધ્યાનમાં
જ પસાર કરે છે.

શુકલધ્યાન શુભધ્યાન છે. કલ્યાણકારી અને મંગલકારી છે. આત્માની અત્યંત શુદ્ધવિશુદ્ધ અવસ્થાને શુકલધ્યાન કહે છે. શુકલ ધ્યાનમાં

પ્રવેશ મેળવવા માટે ક્ષમા, મૂદૃતા, સરળતા અને પરમાનંદના ધ્યાનથી, આલંબનથી સાધક શુકલધ્યાનમાં પ્રવેશ કરે છે. શુકલધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે : (૧) પૃથક્તવ વિતર્ક સાવિચાર (૨) એકત્વ વિતર્ક સાવિચાર (૩) સૂક્ષ્મકિયા અપ્રતિપાતી અને (૪) વ્યાખ્યિત્ર કિયા અનિવૃત્તિ — શુકલધ્યાન.

પૃથક્તવ એટલે અનોક્તવ, ધ્યાનની વિવિધતા. વિતર્ક એટલે ચૌદ પર્વગત શ્રુતજ્ઞાનનું

ચિંતન કરવું. વિચાર એટલે સંક્રમ, પરમાણુ, આત્મા વગેરે પદાર્થ અને એમના વાયક શબ્દ તથા કાયાદિક યોગ. આ ગ્રણોમાં વિચરણ, સંચરણ અને સંક્રમણ કરવું એ શુક્લધ્યાન છે.

એકત્વ, અવિચારિતા અને સવિતર્કતાનું
ચિંતન કરવું. એક જ આત્મદ્રવ્યનું અથવા
પર્યાયનું કે ગુણનું નિશ્ચલ ધ્યાન કરવું એને
એકત્વ વિતર્ક અવિચાર શુકલધ્યાન કરે છે.
ભાવશ્રુતના આલંબનથી શુદ્ધ આત્માસવરૂપમાં
ચિંતન ચાલ્યા કરે છે.

ચિંતન કરતાં કરતાં જ્યારે મન, વચન અને
કાયાના બાદર યોગોનું અવરોધન થાય, સૂક્ષ્મ
મન, વચન, કાયાના યોગો રૂધ્ધનાર એક જ
સૂક્ષ્મ કાયયોગ અવશિષ્ટ રહે, આત્માની
અવિનાશી અવસ્થા એ સૂક્ષ્મ કિયા અપ્રતિપાતી
શુક્લધ્યાન છે અને જે ધ્યાનમાં બધા યોગો
સમાપ્ત થઈ જાય, વિછિન્ન થઈ જાય એ અવસ્થા

વયચિછા કિયા અનિવૃત્તિ શુક્લધ્યાન
છે...ઓમ...

(अनुसंधान पाना नं. २८नुं यालु...)

પિતશામક છે. હેમંતજ્ઞતુમાં વરસેલું પાણી સ્નિધ બળ આપનારું અને પચવામાં ભારે હોય છે. શિશિર ઝતન જળ હલકું અને કંદ

તથા વાયુનાશક છે. વસંતનું જળ દૃક્ષ છે.
ગ્રીઝ ગ્રાતુમાં વરસેલ જળ હલકું અને કફનાશક
હોય છે.

દોષાનુસાર જળપ્રયોગ : વાયુ અને કફનાં રોગિઓએ સુંઠ નાખી ઉકાળેલું પાણી પીવું જોઈએ.

પિતના રોગીએ કાળી દ્રાક્ષ કે સુગંધીવાળો
નાખેલું ત્રાંબાના વાસણમાં રાખેલું પાણી પીવું
હિતકારક છે.

આધ્યાત્મિક

પરહિત કાજે જાનની આહુતિ આપનાર જજરમાન જટાયુ

“પરહિત બસે જિન્દ કે મન માણી, તિન્ધ
કહું જગ દુર્લભ કથું નાણી” રામચરિત માનસમાં
આત્મસર્પણ, ઋણાનુભંધન કે લેણાદેણીનું
જાજરમાન પાત્ર હોય તો તે છે ‘જટાયુ.’ ક્યાં
અયોધ્યાના દશરથનંદન રામ? ક્યાં દંડકારણ્યનો
ગીધ જટાયુ? આ પૂર્વજન્મના કર્મભંધનને કારણે
માતા સીતાને બચાવવા પોતાની જતની આહૃતિ
આપી, સદ્ગતિ પામેલ.

પ્રજાપતિ કશ્યપની વિનતા નામની સ્વીઠી ગરૂડ તથા અરૂણ નામના બે પુત્રો થયા. અરૂણના બે પુત્રો સંપાતી અને બીજો જટાયુ. બંને મહાપરાકમી અને ઉંચી વૃત્તિ ધરાવનારા હતા. સંપાતિ ખૂબ લાંબુ જોઈ શકતો હતો, આથી જ માતા સીતાની શોધમાં નીકળેલ ટુકડીને માર્ગ બતાવતા કહે છે : “ત્રિકુટ પર્વત પર લંકા વસેલી છે, ત્યાં સ્વત્માવે નીડર રાજા રાવણ રહે છે. ત્યાં અશોક નામના વનમાં સીતાજીને રાખવામાં આવેલ છે.” આમ કહી હનુમાનજીને માર્ગ બતાવે છે. આમ ગીધ હોવા છતાં અન્યના કલ્યાણની ભાવના હતી.

એક વખત બંને ભાઈઓ વચ્ચે ઉડવાની શરત લાગી. બંને સૂર્યમંડળ સુધી ઉડતા ગયા. ત્યાં ખબ જ ગરમી હોવાથી સંપ્તાતિએ નાનાભાઈ

વિનોદ એમ. મકવાણા

निवृत राज्य वेरा अधिकारी

રાજકોટ. મો. ૯૪૨૭૨૦૦૦૬૬

જટાયુને સ્નેહવશ પોતાની પાંખોમાં છુપાવી
લીધો. અનુજની રક્ષા કરવા જતા સૂર્યના કિરણોથી
સંપાતિની પાંખો બળી ગઈ. જટાયુ બચી ગયો.
આવો ભાતૃપ્રેમ આપણને કેટલું શીખવી જાય
છે ? તે સમયે સંપાતિ સમુદ્રકિનારે રહેવા લાગ્યા
અને અનુજ જટાયુએ દંડકારણ્યમાં પંચવટી નજીક
વસવાટ કરેલ.

યૌદ વર્ષના વનવાસ દરમ્યાન રામ, લક્ષ્મણ, જાનકી અગત્ય ઋષિના આશ્રમથી નીકળી પંચવટી તરફ જતા હતા. ત્યારે રસ્તામાં ગીધરાજ જટાયુની ભેટ થઈ. રામે તેને પૂછતા પોતાના વંશનું વર્ણન કરેલ. રાજી દશરથ પોતાના મિત્ર હતા કારણ વર્ષો પહેલાં અયોધ્યામાં દુષ્કાળ પડેલ ત્યારે શનિ સાથે લડતા રથ બની જતા દશરથ રાજને ઝીલી ઉગરાર્યા હતા. આમ મિત્રતાની વાત કરી યાદ કર્યા અને મિત્ર પરિવારની રક્ષણ કરવાની જવાબદારી સ્વીકારેલ.

પંચવટીમાંથી માતા સીતાનું અપહરણ કરી,
લંકાપતિ આકાશમાર્ગ જાય છે ત્યારે ‘રામ,
લક્ષ્મણ બચાવો’ આ સાંભળી પર્વત પર સૂતેલો
જટાયુ જગી જુએ છે કે રાવણ મિત્રની પુત્રવધૂને
લઈ જાય છે. પોતે વૃદ્ધ છે, રાવણ સામે પોતાનું
શું ગજુ ? કદાચ મૃત્યુ પણ થઈ શકે ? તે વિચાર
ન રાખતા, “મારા જીવતા રાવણ સીતાનું
અપહરણ કેમ કરી શકે ?” તેમ વિચારી પોતાની
સમગ્ર શક્તિ એકત્રિત કરી આકાશમાં રાવણ

यामस्वरां

સમક્ષ જઈ સીતાને છોડી દેવા કહેલ. ઉગ્ર બોલાચાલી થઈ, છેવટે જોયું કે રાવણ સીતાજીને છોડતો નથી.

આથી જટાયુ કોધિત થઈ આકાશમાં જરાવણના વાળ પકડી રથ તોડી નાખી રાવણે ધરતી પર પાડી ચાંચ મારીને તેનું શરીર ચીરી નાખતા રાવણ એક ક્ષણ માટે મૂર્છિત થઈ ગયો. આ સમયે ખીજાયેલા રાવણે અત્યંત વિકરાળ તલવાર કાઢીને જટાયુની પાંખો કાપી નાખી. પરહિત માટે પ્રાણ દેવાની અદ્ભુત કરણી કરી. લોહીલુહાણ હાલતમાં રામનું સુરાણ કરતાં જટાયુ ધરતી પર ઢળી પડ્યો. વિલાપ કરતા સીતાજીને બીજા આકાશચારી વિમાનમાં ચઢાવી રાવણ ચાલ્યો જાય છે.

જટાયુના દેહમાં અનેક ઘા પડેલા. આથી
લોહી વહી રહ્યું હતું. ઇતાં જરા પણ વ્યથિત
નહતા, કારણ તેમને આભસંતોષ હતો કે તેમની
આ કાયા પરચિત માટે - પ્રભુની સેવાર્થ કંઈક
અંશે કામ તો લાગ્યું. જટાયુના આ નીરિક્ષણ
માટેના બલિદાન માટે, ચિંતક ગુણવંત શાહ
સાહેબ જટાય માટે શખ્ષ સંબોધે છે, “પારકી
ઇંદ્રી નડે જગતલ” સમાજમાં જટાય કેટલા ?
આજે જટાયુવુત્તિ ખતમ થઈ રહી છે.

દુઃકારણ્યમાં સીતાજીની શોધમાં રામ-લક્ષ્મણ
નીકળી પડ્યા. ત્યારે દૂરથી જટાયુને દીકા. બાણ
ઉતારી નજીક ગયા. જટાયુની હાલત જોઈ બંને
ભાઈઓ દુઃખી થયા. જટાયુનું મસ્તક પોતાના
ખોળામાં લઈ શ્રીરામે આ દશા કેમ થઈ?
જટાયુએ સમગ્ર ઘટના સંભળાવી. રાવણ સીતાને
દક્ષિણ દિશામાં લઈ ગયો છે. ભગવાન રામને
સીતાની કંઈક ભાળ મળતા રાહત અનુભવી.

ભગવાન રામે જટાયુના મસ્તક પર હાથ

મુક્તા સઘળી વેદના ટળી ગઈ. જટાયુ હસ્તીને બોલ્યા, “હે રામ, અંતિમ સમયે આપના દર્શન થતા ધન્ય થઈ ગયો.” શ્રીરામ કહે છે, “પરહિત બસે જિન્હકે મન, જગદુર્લભ કશું નહીં. હે તાત, જેમના મનમાં પરોપકાર કરવાનું વસતું હોય, તેમના માટે જગતમાં કશું દુર્લભ નથી. તમે તમારા શુભકર્મથી શુભગતિ પામ્યા છો, દેહનો ત્યાગ કરી મારા ધામમાં જાઓ.”

અંત સમયે જગાયુ, શ્રીરામને હૃદયમાં ધરી
કહે છે

सो राम रमा निवास सतत,
दास बस त्रिभूवन धनी,
भम उर बसउ सो समन,
संसृति जासु कीरति पावनी.

અરાધકાર્ડ-દોહા-૩૧ ૬૭૬-૦૪

આ મુજબ સ્તુતિ કરી અખંડ ભક્તિરૂપી
વરદાન માગી સદ્ગતિ પામી, પરમધામ પામેલ.
શ્રીરામે પોતાના પિતા પાછળ પિંડદાન કરે તે
રીતે વિશ્વિવત્ વિધિ કરી જે ગતિ દશરથજીને
આપી તે જ ગતિ જટાયુને પણ આપી. ધન્ય
જટાયુ. જટાયુ મર્યાદા તોય અમર છે, સત્ય માટે
મરે ઈ ખરેખર મરે ખરા ?

“જટાયુ તું તો ચિરાયુ છે, પુરાતન નહીં
સનાતન છો.”

જટાયુના જીવનકવનનો અભ્યાસ કરી તેના ગુણોને વ્યવહારમાં અમલ કરતા આપણામાં પડેલ સત્ત્વગુણ જાગૃત થશે, આથી આપણી અંદર રહેલ હુર્ગુણદ્વારી રાવણ સખણો રહેશે, પતનની પળે, જગાડીને બચાવી લેશે. આપણે જટાયુન બની શકીએ તો કંઈ નહીં, પણ રાવણ તત્ત્વ છઠી, જાય એ જ આજના પગની માગ છે.

જા એ જ જીવન

પ્રાણી માત્રાના પ્રાણ પાણી છે. વિશ્વ આખું
જળમય છે. શું નીરોગી કે શું રોગી, કોઈનું
પણ જીવન જળ સિવાય શક્ય જ નથી.

‘पानीय प्राणिना प्राणा विश्वमेव च तन्मयम ।
न हि तोपादविना वृत्ति स्वस्थ्यस्य
व्याधितस्यथ ॥’

(અષ્ટાંગસંગ્રહ)

આકાશમાંથી પડતું પાણી ખૂબ જ શુદ્ધ હોય છે. એનો રસ (સ્વાદ) હોતો નથી. જ્યારે તે ભૂમિ ઉપર પડે છે તો ભૂમિના તે ભૂમિના ગુણો તથા રસવાણું બને છે.

આકાશમાંથી પડેલ જળને (અન્તરિક્ષજળને) આયુરેટ અમૃત જેવું કહ્યું છે. આવું પાણી જીવન માટે આયુષ્મ માટે હિતાવહ હોઈ તે ‘જીવન’ તરીકે ઓળખાય છે. તુષ્ટિ આપવાનો આ પાણીમાં પરમ ગુણ હોય છે. આવું જ પાણી પીવામાં વાપરવં જોઈએ.

વરસાદનાં પાણીની મહાત્મા

સૂર્યના પ્રખર તાપથી સમુદ્રનું પાણી ગરમાય છે અને વરાળ રૂપે તે ઊંચે ચેડે છે. એના વાદળા બંધાય છે અને પછી તે જ પાણી પૃથ્વી રૂપરૂપે દે જે શ્રેષ્ઠ સંગ્રહલાયક દે નાસ્તિક

ઉભાકંત જી. જોધી

મેઘસમ તાંય મેઘના જેવું બીજું કોઈ જળ નથી.
આથી મહર્ષિ ચરકે પણ બીજા જળોમાં
અંતરીક્ષજળ (આકાશમાંથી પડેલું જળ) શ્રેષ્ઠ
પથ્યકર બતાવ્યું છે. રામાયણમાં પણ આ વાત
કાવ્યની ભાષામાં નીચે મજબ દર્શાવી છે.

‘સૂર્યના કિરણોથી સમુદ્રનું જળ પીને આકાશ
રૂપી સ્ત્રી નવ માસ સુધી એ પાણીને ધારણા
કરી રાખી પછી રસાયણ જેવા અમૃત જેવા
જળ (ગર્ભ)ને જન્મ આપે છે જે ચોમાસામાં
તે છોડે છે. આ અંતરીક્ષજળ અમૃત જેવું
જીવનપ્રદ હોવાથી તેને રસાયણ પણ કહે છે.’

नवमास धृतं द्यो प्रसुतरसायनम् ।

વર્ષ ઋતુમાં પડેલા વરસાદના જળનાં આ ગુણો છે. માવઠા કે કમોસમી વરસાદનાં નહીં.

આસો મહિનાનાં છેલ્લા વરસાએનું પાણી
જીલી લઈને તે પીવામાં લેવું જોઈએ. કારણ
કે ત્યારે આકાશ જળથી ધોવાઈને ખૂબ જ નિર્મણ
બનેલું હોય છે. શરદાંતુમાં ભાદરવામાં
આસોમાં આ પ્રમાણે લીધેલું પાણી જ પીવામાં
લેવં જોઈએ. (ચર્ક)

પાણીના નામો : ભાલ પ્રકાશે પૂર્વખંડમાં
વારિવર્ગનાં બારમા અધ્યાયમાં પાણીના નામો,
ગુણો, પીવાની વિધિ, દોષ વગેરનું વર્ણન
કરેલ છે.

ગુરુવાર વિષય : શામસ્વરાજ

નામો : સંસ્કૃતમાં પાણીના કુલ ૨૦ નામો આપેલા છે જેમાં મુખ્ય નામો. (૧) પાનીય - બધા પ્રાણીઓ જેને પીવે છે તે (૨) સલિલ - જે કાયમ માટે નીચે તરફ ઠેણે છે તે. (૩) નીર : નીયતેડત્ર કૃત્રાપિ ઇતિ નીર જે તૃપ્તિકારક છે. (૪) જળ - જે તરસને મટાડે છે તેથી જળ કે પાણી. (૫) અંબુ : જે કોઈ સાથે અથડાતા અવાજ કરે છે તે અંબુ. (૬) વારિ : જે તરસને, મૂછની, થાકને દૂર કરે છે તેથી વારિ. (૭) ઉદક : જે બધા પદાર્થને ભીના કરે છે તેથી ઉદક (૮) જીવન : જેના વડે બધા પ્રાણીઓ જીવે છે તેથી જીવન. (૯) અમૃત : પ્રાણ એ જળમય છે તેથી તે પ્રાણ માટે અમૃત છે. (૧૦) અંભસ : જે બધે વ્યાપે છે અથવા જેના વડે બધું વ્યાપ થાય છે.

કરા : દિવ્ય વાયુના અને દિવ્ય અનિનાં સંયોગથી પથરાનાં ટુકડા જેવા થયેલાં જે અમૃતતુલ્ય જળ આકાશમાંથી પડે છે તે કરેકાભાવ - કરા કહેવાય છે. કરાનું જળ રૂક્ષ, સ્વચ્છ, ભારે, સ્થિર, બહુ જ ટાકું અને ઘાટું હોઈ પિતને હરનાર અને કદ્દ તથા વાયુને કરનાર છે. (ભાવપ્રકાશ પૂર્વભંડ)

શરીરમાં માત્રા અને કાર્ય :

શરીરમાં તેના વજનથી બે તૃતીયાંશ ભાગ જેટલું જળ હોય છે. અર્થાત્ ૭૦ કિ.ગ્રા. વજનનાં મનુષ્યનાં શરીરમાં આશરે ૪૫ લિટર જેટલું જળ હોય છે. લોહી, માંસપેશીઓ તથા

મહિલાનાં ટીસ્યુમાં પ્રાય: ૮૦% પાણી હોય છે તેમજ શરીરની શુષ્ણ અને કઠીન ધાતુ, હાડકાઓમાં પ્રાય: ૧૦% પાણી હોય છે. શરીરમાં પાણી લોહી, રસ, ધાતુને ભીની રાખે છે. ગર્ભિણી ખીઓમાં બાળકનું રક્ષણ કરે છે. શરીરમાંથી મળો કાઢવામાં સહાયક બને છે. પાચિત અને શોષિત આહારનો સંચાર કરાવે છે. પાચક રસોની ઉત્પત્તિમાં સહાયક બને છે. આહારનાં પદાર્થોના સ્વાદનું જ્ઞાન કરાવે છે. શરીરનાં સ્નાયુઓ, ટીસ્યુ ધાતુઓને પોષકતત્ત્વો પહોંચાડે છે. શરીરની કોશિકાઓ સેલ્સની ડિયા શક્તિ પ્રદાન કરે છે. શરીરની જલિય ધાતુની પૂર્તિ કર્યા કરે છે અને શરીરની ઉભા (ગરમી)નું શરીરમાં યોગ્ય વિકિરણ કરીને તાપમાનનું નિયંત્રણ કરે છે.

પાણીનાં આ મહત્વનાં કાર્યો દ્વારા જીવનધારણ અને પ્રાણ રક્ષા કરે છે અને અમૃતની પેઠે જીવન આપનાર કહેલ છે. પાનીય શ્રમનાશનાં પીયુષ પય જીવનમ् (ભાવપ્રકાશ).

જલપાન : જળને શુષ્ણ કરીને વસ્ત્રગાળીથી સોનુ, ચાંદી, તાંબુ, કાંસુ, મણિ, માટીનાં પાત્રમાં રાખીને પુષ્પોથી સુવાસિત કરીને જલપાન કરવું જોઈએ. નાગકેસર, ચંપો, કમળ, ગુલાબ વગેરે પુષ્પોથી વાસિત કરણ કરવાથી જળની દુર્ગધી નાશ પામે છે અને તે પાણી પીવા યોગ્ય બને છે. (સુશુત સૂત્ર ૪૫)

જળમાં રસાયણો : WHOએ જળમાં રહેલ

૪૦૮૨૦૨૪ • ગ્રામસ્વરાજ

રાસાયણિક પદાર્થો કહેલા છે, જેમાં કલોરાઈડ, સાધે છે.

સલ્ફેટ, ક્રેલિયમ, તાપ્ર, લોહ, સેલેનયમ, ફેનોલિક પદાર્થનું સંયોજન છે. જળનું DH 7.0થી 8.5 વચ્ચે રહેવું જોઈએ. તે દરેક તેની માત્રામાં હોવા જોઈએ તે જરૂરી છે.

પાણી પીવાની વિધિ : (૧) વધુ પાણી પીવાથી અન્નનું પાચન બરાબર થતું નથી.

પાણી ન પીવાથી પણ પાણી વિના અન્ન પચતું નથી. આથી મનુષ્યોએ જઠરાન્ના વર્ધન માટે રક્ષણ માટે થોડું થોડું પાણી વારંવાર પીવું જોઈએ. અજીર્ણ ભેષજ વારિ, જીર્ણ વારિ બાલપ્રદમ् । ભોજને ચ અમૃતવારિ ભોજનાનો વિષપ્રયલ ॥

(ચાણક્ય)

(૨) અજીર્ણમાં પાણીનું સેવન ઔષધનું કામ કરે છે. ભોજન પચી ગયા પછી (ખાધા પછી બે-ત્રાણ કલાકે) પાણી પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવે છે. ભોજન કરતા કરતા (ઘૂંઠો ઘૂંઠો) પાણી પીવાથી તે અમૃત જેવું કામ કરે છે. જ્યારે ભોજન કર્યો પછી તરત વધુ પાણી પીવાથી તે વિષ (ઝેર) જેવું અહિતકારી બને છે.

(૩) આયુર્વેદ અષ્ટાંગ હૃદયમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે ખાધા પહેલાં ભોજનની શરૂઆતમાં પાણી પીવાથી ભૂખ મરી જાય છે અને શરીર દુબળું થાય છે. ભોજનની અંતે વધુ પાણી પીવાથી શરીર જુદુ (સ્થૂલ) થાય છે. ભોજનની વચ્ચે વચ્ચે પાણી પીવાથી શરીર સમ રહે છે અને અન્નનું પાચન સારી રીતે થઈ ધાતુ સમતા

(૪) ચરક સંહિતામાં હંસોદક પાણીની એક કલ્પના છે. તળાવ, નદી, કૂવાનાં પાણી ઉપર 7.0થી 8.5 વચ્ચે રહેવું જોઈએ. તે દરેક તેની પડે અને રાત્રે ચંદ્રના કિરણો પડે. આવું પાણી ‘હંસોદક’ તરીકે ઓળખાય છે. જે હંસ જેવું સ્વચ્છ પાણી તે પાણી પણ અંતરીક્ષ જેવું જ ગણાય.

(૫) વરસાદનું પાણી મોટા ભાગે દરિયામાં વહી જાય છે. બાકી થોડુંક ભૂમિમાં પ્રવેશે છે અને તે પાણી કૂવા, નદી, ઝરણા વાટે બહાર આવે છે. આ ભૂમિગત જળ પણ પીવા માટે સારું.

(૬) હિમાલયમાંથી નીકળતી નદીઓ જેવી જે નદીઓ બારેમાસ વહેનારી છે. જે પથરો સાથે અથડાઈ જોરથી વહેતી હોય છે તેના પાણી પીવામાં ઘણા સારા હોય છે.

(૭) મોટા શહેરોમાં નળ વાટે પીવા વાપરવા પાણી મળે છે એમાં કલોરિન નાખીને જંતુદ્ધ બનાવવામાં આવે છે. એને લીધે દૂષિત જળથી થતા રોગો કોલેરા જેવા ઓછા થાય છે. નાના-મોટા શહેરોમાં નદીના પાણી પીવાના બંધ થયા છે. ગામડે ગામડે વારિગૃહો-ટાંકી અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે. આ શુભચિહ્ન છે. ઘણાં નાના ગામડાઓમાં હજુ આનો અભાવ છે.

(૮) શરદી, કદ્દ, ચરબીવાળા રોગી, દમના રોગી, વાના રોગીઓએ હંડું પાણી પીવું ન જોઈએ. સહેજ ગરમ કરેલું પાણી પીવું હિતકારી

૪૦૮૨૦૨૪

ગ્રામસ્વરાજ

છે. ફિઝના ઠંડા પાણીથી તૃષા શમતી નથી. આથી ગોળામાં રાખેલું પાણી પીવું આરોગ્ય માટે લાભદારી છે.

(૮) શરદી પ્રત્યાય શાસવાળા દરદીઓને સહેજ સુંઠ નાખી ઉકાળેલું પાણી પીવું જોઈએ.

(૯) પાણીનો બુદ્ધિપૂર્વક અને માત્રામાં ઉપયોગ કરવાથી તે અમૃત છે. તેમજ દુષ્પિત પાણી જેર પણ છે. જ્યાં ત્યાં ગમે તેવું પાણી પીવું ન જોઈએ. વોટરકુલર પણ બરાબર રોજ સાફ્ કરવા જોઈએ. પાણી સંગ્રહના ટાંકા, ગોળા વગેરે પણ રોજ સાફ્ રાખવા જોઈએ.

(૧૦) વસંતત્રણનું, વર્ષાત્રણનું અને રાત્રીના સમયે બને ત્યાં સુધી ઓછું પાણી પીવું.

(૧૧) તરસનો વેગ રોકવો પણ ન જોઈએ. કારણ કે જળ એ આપણું જીવન છે.

(૧૨) કબજ્જ્યાત, હરસ, ભગંદર, પથરી, કિડનીના રોગોમાં દર દોઢ બે કલાકે લગતભગ ૫૦૦ મિ. પાણી થોડા થોડા સમયે પીવું જઈએ.

(૧૩) જળોદર, અરૂચિ, સોજા, કથ, કોઢ, સંગ્રહણી, મંદાળિન વગેરેમાં બને તેટલું ઓછું પાણી પીવું.

(૧૪) સહેજ ગરમ કરેલું પાણી પીવામાં આવે તો તે કલાક-દોઢ કલાકમાં પચી જાય છે. ઠંડું કે ફીલ્ડનું પાણી ત્રણ કલાકે પણે છે. કાચું પાણી છ કલાકે પણે છે. બરફ નાખીને પીવેલું પાણી પચવામાં ભારે છે અને તે મંદાળિન કરે છે.

(૧૫) પાણી મૂછ (Soft) પચવામાં હલકું

અને કઠોર જળ તેવા પ્રકારો છે. જળ પચવામાં ભારે હોય છે. પાણી ઉકાળવાથી તે પચવામાં હલકું બને છે. જેનું કાઠિન્યપણું દૂર થાય છે.

(૧૬) ગરમ કરવાથી H_2O (CO_2) તૂટીને કાર્બોનિટ ઓક્સાઇડ (CO_2) વગેરે દૂર થાય છે. જેથી તેની કાઠિન્યતા દૂર થાય છે.

પાણીના જન્યવિકારો : દૂષિત જળ પીવાથી અનેક રોગો ઉત્પત્ત થાય છે જે સંકાખી રોગો (infective) ગણાય છે. જેમાં બેક્ટેરીયા, વાઈરસ, કૂમિજન્ય પ્રોટોઝ, આજન્મય લેપ્ટોસ્પાઈરાજન્ય વિકારો ગણાય છે. જેવા કે અતિસાર (આડા), મરડો, કોલેરા, ટાઈફોઇડ, પેરાટાઈફોઇડ, લિવરનો સોજો, કમળો, કરમિયા, એમિબીયાસિસ, લેપ્ટોસ્પાઈરોસિર, પાણીમાં કલોરાઇડની માત્રા વધતા દાંત અને હાડકાઓની વિકૃતિઓ ઉત્પત્ત થાય છે.

પાણી શુદ્ધ કરવાની રીતો : ખૂબ ઉકાળવાથી, સૂર્યતાપમાં રાખવાથી, શુદ્ધ વસ્ત્રથી ગાળવાથી, ફિલ્ટર પ્લાન્ટથી, આયુર્વેદમાં મહર્ષિ સુશ્રુત માર્જન અને પ્રસાદન પ્રકારની વિધિ બતાવી છે. જે હાલમાં ભૌતિક યાંત્રિક માર્જનવિધિમાં સમાવેશ કરી શકાય છે.

અતુલેદથી પાણીના ગુણો : વર્ષાત્રણમાં વરસાદનું જળ ભારે, અભિષ્યંદી અને મધુર હોય છે. શરદત્રણમાં વર્ષે છે તે જળ પ્રાય: પાતળું, હલકું અને સુકુમાર ભોજન કરનારું

(અનુ. પાના નં. ૨૨ પર)

જાગૃતતા

દેશના વર્તમાન વિકાસ દરને ૭ ટકા સુધી લઈ જવા શ્રમ બજારની ભાગીદારી વધારવી જરૂરી

વડાપ્રધાન નરેન્દ્રભાઈ મોદીએ વિકસિત ભારતના નિર્ધરિ માટે જગૃતિ, સાહસ અને સખત મહેનતના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો છે તેમજ કર્તવ્યના માર્ગ પર સતત ચાલ્યા પછી જ દેશ સવા સદી પછી વિકાસ કરી શકશે. હવે આપણે આપણી વિચારસરણીમાં ફેરફાર કરવો પડશે કે શું ભારત સદીઓથી અવિકસિત દેશ છે કે સવા સદીથી વિકાસશીલ છે. તેના બદલે એવો આત્મવિશ્વાસ સાથે વડાપ્રધાનની પડખે ઊભા રહેવું પડશે અને કહેવું પડશે કે આપણે વિકસિત છીએ અને ભવિષ્યમાં વધુ વિકાસ કરીશું. આ એક હકારાત્મક લાગણી છે. જ્યારે લોકોના મનમાં વિકસિત ભારતની લાગણી આવશે અને તેઓને તેમના માટે બનાવેલી તમામ યોજનાઓની માહિતી મળશે, ત્યારે તેઓ રાષ્ટ્ર નિર્માણમાં યોગદાન આપવાનો સંકટ્ય પણ કરશે.

આ તો સમય છે જ્યારે આપણે આજાદીના અમૃત મહોત્સવની ઉજવણી કરી હતી. હવે સમય આવી ગયો છે જ્યારે આપણે ફરજના માર્ગ પર ચાલવાનું ચાલુ રાખીએ. ચાલો, આપણે તે મૂળભૂત આર્થિક માળખાને સમર્થન આપીએ, જેની સ્થાપના હવે આપણા બજેટનો ઉદ્દેશ્ય છે. આંકડાઓ સાક્ષી આપે છે કે ભારત મુખ્ય

ઉદ્યોગોમાં વેગ મેળવી રહ્યો છે. દેશમાં મેન્યુકુફ્ટચરિંગના મૂળિયા પણ ઉંડા થઈ રહ્યા છે. હવે તો ખેતીના વિકાસ માટે પણ સહકારી એક અલગ ઉદ્યોગ તરીકે સ્થાપવામાં આવી છે. જો આ બધું હાલમાં નહીં થાય તો ૨૦૪૭માં સમાપ્ત થનારી વિકાસ ભારત સંકલ્પ યાત્રાને ક્યારે અપનાવીશું?

વડાપ્રધાન મોદીએ કહ્યું કે છેલ્લા ૧૦ વર્ષમાં આપણે વિશ્વની દસમી આર્થિક શક્તિથી આગળ વધીને પાંચમી આર્થિક શક્તિ બની ગયા છીએ. તેઓ વચન આપે છે કે તેમના કાર્યકાળના ત્રીજા કાર્યકાળમાં તેઓ દેશને વિશ્વની ત્રીજી સૌથી મોટી આર્થિક શક્તિ બનાવશે. માત્ર ઠરાવો જ નહીં, આ દિશામાં કેટલાક નવા પગલાં પણ લેવામાં આવી રહ્યા છે. આ માટે વન નેશન-વન ટેક્સ એટલે કે, એક દેશ એક ટેક્સ એટલે કે GST એકટનું સફળ અમલીકરણ, રૂ. ૧ લાખ કરોડના તેના પ્રથમ લક્ષ્યને પાર કરીને રૂ. ૧.૬૦ લાખ કરોડ સુધી પહોંચ્યું અને કરદાતાઓની સંખ્યા વધીને ૧.૪૦ કરોડ થઈ. એટલું જ નહિ, આત્મનિર્ભરતાની હાકલ પણ સફળ થતી જોવા મળી રહી છે. આજે આપણી સેના શર્કો માટે બીજા દેશો પર નિર્ભર નથી રહી. આપણે આયાતકારોને બદલે શર્કોના નિકાસકાર બની

यामस्वरां

ગયા છીએ. અમે કોવિડનો સફળતાપૂર્વક સામનો કર્યો છે. અમારી મોનેટરી પોલિસીએ વધતી કિંમતોને અટકાવી છે. યુવા પેઢીમાં વધતી બેરોજગારીની સમસ્યાનો સામનો કરવા માટે સ્વરોજગાર અથવા સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડસ્ટ્રીઝની ભાવના વિકસાવવામાં આવી છે. યુવાનોને સંદેશ એ છે કે તેઓએ નોકરી શોધનાર નહીં પણ નોકરી આપનાર બનવું જોઈએ. આ માટે તેમને આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ અને ઇન્ટરનેટ પાવરની મદદથી વિકસિત દેશો સાથે સ્પર્ધામાં મૂકવા જોઈએ અને તે માટેના પ્રયાસો સતત ચાલી રહ્યાં છે. વિશ્વના અન્ય દેશોની સરખામણીએ ભારત આગળ વધ્યું અને કોરોના સામે લડ્યું. આજે તેમના દ્વારા શોધાયેલી રસીઓ

વિશ્વના નાના-મોટા દેશોમાં નિકાસ કરવામાં આવી રહી છે. નવી શિક્ષણનીતિ આવી ગઈ છે. જેટલી વધુ રોજગારી યોગ્ય હશે, તેટલા જ તેમના દેશમાંથી અન્ય દેશોમાં યુવાનોનું સ્થળાંતર અટકશે. પરંતુ આ આશાભર્યા વાતાવરણમાં આર.બી.આઈ. ના ભૂતપૂર્વ ગવર્નર રઘુરામ રાજને આ માર્ગમાં ઊભા રહી શકે તેવા અવરોધો અને નબળાઈઓને ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી કરી છે. તેમનું કહેવું છે કે જો દેશનો વિકાસ દર વાર્ષિક સરેરાશ હ ટકા જ રહેશે તો દેશ ૨૦૪૭ સુધીમાં વિકસિત અર્થવ્યવસ્થા નહીં પરંતુ મધ્યમ આવક ધરાવતો દેશ બની રહેશે, કારણ કે ભારતની કરવેરા નીતિ આ પ્રકારની છે અને ભારતમાં ખાનગી ક્ષેત્રો આનાથી વધુ છે.

મોટામાં મોટું દાન

રશ્યાના મહાન લેખક તુર્ગનેવના દિલમાં અનાથ અને ગરીબજનો પ્રત્યે ખૂબ અનુકૂળ અને દયાની લાગણી. કોઈના આંસુ તેઓ જોઈ શકે નહિ. ઘણીવાર તો કોઈ ગરીબ એમને મળે અને કશુંક આપવાની યાચના કરે તો તેઓ પોતાના બિસ્સામાં જેટલા પૈસા હોય તે બધા ગરીબને આપી હે. એક દિવસ તુર્ગનેવને એક રસ્તા પર એક ગરીબ માણસ મળી ગયો અને ગરીબે લાચારીથી પોતાનો હાથ તુર્ગનેવ તરફ લાંબો કર્યો અને કહ્યું : ‘સાહેબ, કંઈક આપો !’ તુર્ગનેવે પોતાના બિસ્સામાં હાથ નાખ્યા, પણ એક પણ પૈસો નહોતો. બિસ્સામાં પૈસા નહોતા, ઘડિયાળ નહોતી, રૂમાલ નહોતો, કશું જ નહોતું. પછી તે ગરીબને શું આપે ? પેલો ગરીબ માણસ તો લાંબો હાથ કરીને પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો કે આ દાની પુરુષ મારા હાથમાં કશુંક કાયારે મૂકે ? તુર્ગનેવને ભારે પરેશાની અને મુંજવજા થઈ આવી. ગરીબને આપવા માટે પોતાની પાસે કશું હતું નહિ એ વાતથી તેમને ખૂબ જ હુંબ થઈ રહ્યું હતું. છેવટે લાચાર થઈ તેમણે ગરીબ માણસનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને કહ્યું, ‘મને માફ કર. આજે મારા બધાં બિસ્સાં ખાલી નીકળ્યા. તને આપવા મારી પાસે કશું જ નથી.’ ગરીબ માણસ બોલ્યો, ‘તો શું થયું સાહેબ ! તમે સહાનુભૂતિ અને લાગણીથી મારો હાથ તમારા હાથમાં લીધો એ શું મારા માટે કંઈ ઓછું છે ? તમારી સહાનુભૂતિ મારા માટે મને મળેલું એક મોટામાં મોહું દાન છે. આવી સહાનુભૂતિ પણ તમારા જેવા કોઈ વિરલ મહાનુભાવ પાસેથી જ મળી શકે છે.’

(નીલેશ મહેતા)

માતૃચક

અલ નીનોથી તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે થાય તેવી શક્યતા

૨૦૨૪ના શરૂ થયેલા નવા વર્ષના પ્રારંભમાં
માર્ય અને મે મહિના વચ્ચે દુનિયા પર ‘સુપર
અલ નીનો’ની અસર વર્તાય તેવી શક્યતા
દર્શાવાઈ રહી છે. અમેરિકાની નેશનલ
ઓશનિક એન્ડ એટમોસ્ફેરિક
એડમિનિસ્ટ્રેશનએ કેટલાક દિવસો અગાઉ આ
વિશે ભવિષ્યવાણી કરી છે. આ અહેવાલમાં
આપણે સમજું કે સુપર અલ નીનો શું છે
અને એ ભારતમાં વરસાદ પર કેવી રીતે અસર
કરી શકે છે? અને જો તેમ થાય તો ભારતે
એવી ગંભીર સ્થિતિને પહોંચી વળવાની
તૈયારીઓ રાખવી જરૂરી છે. જો કે સરકારને
તેની જાણ હશે જ અને બેતીવાડી વિભાગ
સહિત અન્ય સંબંધિત મંત્રાલયો દ્વારા તેના
પર નજર રાખવામાં આવી રહી હશે જ. અને
તેના ઉપાયો વિશે પણ વિચારાયું હશે.

માર્યથી મે મહિના સુધીનો સમય ભારતમાં ગરમીની ઋતુ હોય છે. આ સમયે અલ નીનો સૌથી તીવ્ર સ્થિતિમાં પહોંચવાની શક્યતા છે. એનાઓએ દ્વારા અપાયેલા પૂર્વાનુમાન અનુસાર સુપર અલ નીનોની અસર માર્યથી મે-૨૦૨૪ દરમિયાન જોવા મળે તેવી શક્યતા છે. ગંભીર

અલ નીનોની સ્થિતિની સંભાવના ઉઠ્યી ઉપટકા વચ્ચે છે.

આ સમય દરમિયાન ભૂમધ્યરેખાના સમુદ્ર
વિસ્તારનું તાપમાન આશરે દોઢ ડિગ્રી સેલ્સિયસ
વધારે વધવાની સંભાવના છે. ત્યાં સુધી કે
વૈશ્વિક તાપમાનમાં ૨ ટકાના વધારાની શક્યતા
પણ ૩૦ ટકા છે.

દુનિયાના કેટલાય દેશોએ ૧૯૭૨-૭૩,
 ૧૯૮૨-૮૩, ૧૯૯૭-૯૮ અને ૨૦૧૫-
 ૧૬માં આવી સ્થિતિને કારણે મહત્તમ તાપમાન,
 દુષ્કાળ અને પૂરની આઇતોનો સામનો કરેલો
 છે અને હવે ૨૦૨૪માં પણ આવી જ આગાહી
 કરવામાં આવી છે. સુપર અલ નીનોને સમજતાં
 પહેલાં અલ નીનો શું છે તે સમજુએ. અલ
 નીનો વાયુમંડળની એક સ્થિતિ છે જે પ્રશાંત
 મહાસાગરમાં પેદા થાય છે. જ્યારે પ્રશાંત
 મહાસાગરના પાણીનું તાપમાન સામાન્ય કરતાં
 વધી જાય તો એ સ્થિતિને અલ નીનો કહેવાય છે.

પ્રશાંત મહાસાગરમાં પાણીનું તાપમાન
સામાન્ય રીતે ૨૬થી ૨૭ ડિગ્રી સેલ્સિયસ વચ્ચે
હોય છે. વાયુમંડળની સ્થિતિને કારણે પ્રશાંત

મહાસાગરના પાણીનું તાપમાન ઉરથી ઉઠ્યો હતું કે અને એવી સુધી જઈ શકે છે. તેને સુપર અલ નીનો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. પ્રશાંત મહાસાગર દુનિયાનો સૌથી મોટો સમુદ્ર છે એટલે ત્યાંની હવાઓની તાકાત, દિશા અને તાપમાન જેવી વસ્તુઓ આખી દુનિયાના જળવાયું પર અસર પાડી શકે છે.

ભારતમાં જ્યારે પણ દુષ્કાળ પડે છે ત્યારે મોટાભાગો એ સ્થિતિ સામે આવી છે કે વાતાવરણમાં અલ નીનો સક્રિય હોય છે. નોંધનીય છે કે આ વર્ષે મહારાષ્ટ્રમાં દુષ્કાળ છે અને વાતાવરણમાં અલ નીનો સક્રિય છે. મીટિયા અહેવાલ પ્રમાણે ભારતના વાતાવરણ અને અલ નીનો વચ્ચે સંબંધ છે. ૧૮૭૧ પછી ભારતમાં જેટલાં પણ દુષ્કાળ પડ્યાં તેમાંથી છ અલ નીનો દુષ્કાળ રહ્યાં છે. તેમાં ૨૦૦૨ અને ૨૦૦૮નાં દુષ્કાળ પણ સામેલ છે. રસપ્રદ વાત એ છે કે અલ નીનોનાં બધાં જ વર્ષોમાં ભારતમાં દુષ્કાળ નથી પડ્યો. જેમ કે ૧૮૮૭-૮૮માં અલ નીનો ખૂબ સક્રિય હોવા છતાં ભારતમાં દુષ્કાળ નહોતો પડ્યો. સુપર અલ નીનોને કારણે ઉત્તર અમેરિકાના દેશોમાં સરેરાશ કરતાં વધારે તાપમાનવાળા દુષ્કાળની સ્થિતિ સર્જાવાની સંભાવના છે.

તો શું તેની અસર ભારતના ચોમાસા પર પણ જોવા મળશે? આ અંગે વરિષ્ઠ કૃષિ હવામાન વૈજ્ઞાનિક ડૉ. રામચંદ્ર સાબલે કહે છે,

“ભવિષ્યમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડવાનો જે ડર હેલાવાઈ રહ્યો છે તે યોગ્ય નથી, કારણ કે દુષ્કાળ માટે માત્ર અલ નીનો જ એક જવાબદાર પરિબળ નથી. અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ પરિબળ જળવાયું પરિવર્તન પણ છે.”

તેઓ જળવાયું પરિવર્તનનો અર્થ સમજાવતાં કહે છે, “હવામાં કાર્બન ડાયોક્સાઇડ અને મિથેન, નાઈટ્રોસ ઓક્સાઇડ જેવા વાયુઓના પ્રમાણમાં વધારો. આનાથી પૃથ્વીના વાયુમંડળનું તાપમાન દોઢ ડિગ્રી વધી ગયું છે.”

“વૈશ્વિક તાપમાનમાં વૃદ્ધિને કારણે ત્યાં હવાનું દબાણ ઓછું થઈ જાય છે. પછી અહીંની હવા ત્યાં જતી રહે છે જ્યાં ઓછા દબાણવાળું ક્ષેત્ર હોય છે. વરસાદ પણ ભારે થાય છે અને દુષ્કાળ પણ પડે છે. આ સ્થિતિ જળવાયું પરિવર્તનને કારણે છે.”

વરિષ્ઠ હવામાન વૈજ્ઞાનિક માણિકરાવ ખુલે કહે છે, અલ નીનો વિશે અગાઉ કહેવાયું હતું કે તે માર્ય મહિના સુધી રહેશે. હવે કહેવાઈ રહ્યું છે કે તે જૂન મહિના સુધી રહેશે. આપણા દેશમાં માર્ય, એપ્રિલ અને મે મહિનામાં ગરમી રહેછે. જો અલ નીનોની સ્થિતિ રહેતો તો તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે વધે તેવી શક્યતા છે. જૂન મહિનામાં આપણે ત્યાં ચોમાસાનું આગમન જો આ ત્રણ મહિનાઓમાં પડેલી ગરમી પર આધાર રાખે છે તો તેનું એક પાસું અલ નીનો હોઈ શકે છે.

આરોગ્ય

અમૃતાવેલી ‘ગાળો’

પંખી સમાજમાં જે પક્ષીઓ જમીનથી ઉંચેરો
માળો બાંધી પોતાનાં બચ્ચાં ઉછેર કરી રહ્યાં
હોય છે એ બધાં ચકલાં, હોલાં, પોપટ, પારેવાં,
બગલાં જેવાં મોટા ભાગના પક્ષીઓમાં ઈડામાંથી
બચ્યું બહાર આવ્યા પછી જ્યાં સુધી એ બચ્યું
પોતે ચાલવા-ઉડવાની શારીરિક ક્ષમતા ન કેળવી
દે ત્યાં સુધી બચ્યાંઓને માફક હોય તેવો ખોરાક
બહારથી શોધી લાવી તેને ખવરાવવાની ચિંતા
બચ્યાંઓના માતાપિતાએ કરવી પડતી હોય છે.

જ્યારે ટીટોડી, મોર, તેતર જેવા એવાયે
કેટલાક પક્ષીઓ છે કે જે માળા ધરતીથી ઉંચેરા
સ્થળો કે આડવા ઉપર નહીં પણ જમીન પર
જ ગોડવાયેલા હોય છે. એ બધાના માળામાં
મુકાએલાં હૃડામાંથી બચ્ચાં બહાર નીકળ્યાં ભેળાં
જ પોતાના પગ વડે ચાલવા શક્તિમાન બની
ગયેલાં હોવાથી તગ તગ... તગ...તગ દોડવા
માંડતાં હોય છે અને સ્વયંભૂ રીતે જ પોતાના
પગ અને ચાંચ વડે જમીન ખોતરી ખોરાકની
શોધ આદરી આપમેળે જ ખોરાક ખાવા લાગી
જતા હોય છે પણ આ તો થઈ પંખી સમાજની
શારીરિક ક્ષમતાવાળાની વાત. પણ આપણે તો
કરવી છે વિચિત્ર રીતે ખોરાક મેળવતી વનસ્પતિ
અમૃતાવેલી-ગળોની વાત ! તો ચાલો વનસ્પતિ
જગતની એ વિચિત્રતાઓ જોઈ લઈએ.

વનસ્પતિ સૃષ્ટિમાં? વનસ્પતિ સૃષ્ટિમાં પણ અનેક પ્રકારના છોડવા-આડવાં અને વેલીઓ આવેલાં છે. જેમાં મોટાભાગની વનસ્પતિઓનાં

બીજ કે કલમ જમીનમાં રોષાં પછી તેને જરૂરી ભેજ-હવા અને ગારમાવો મળતા રહેવાથી આપમેળે જ ધરતીમાં મૂળો પ્રસરાવી સ્વયંભૂ રીતે જ પોષકતત્ત્વોનું ચૂસણ શરૂ કરી વર્ધન અને વિકાસ કરવા લાગી જતાં હોય છે પરંતુ કેટલીક એવીય પરોપજીવી વનસ્પતિ હોય છે કે જે પોતે પોતાની રીતે જમીનમાંથી પોષકતત્ત્વોનું ચૂસણ કરવા શક્તિમાન નથી હોતી. દા.ત. અમરવેલ - જેને ખેડૂતો નમૂળીના નામથી ઓળખતા હોય છે. એ નમૂળીને ખેડૂતોના રજકો કે અન્ય કઠોળ જેવા કોઈ પાક મળે તો ઠિક, નહીં તો વાડી ફરતેની વાડના કેટલાક વૃક્ષો પર છાઈ જઈને પોતાના બારિક મૂળો યજમાન વૃક્ષની છાલમાં ધુસાડી દઈ આપણા બુદ્ધિજીવી વર્ગની જેમ તૈયાર પોષકરસ તફાડાવી પોતાનું ચુજાન ચલાવતી હોય છે.

અરે ! પવિત્ર અને અતિ કિંમતી ગણાય એવા
 ચંદન-સુખડના વૃક્ષમાં એવી તાકાત નથી હોતી
 કે અનું બીજ જમીનમાં ઊગ્યા ભેણું જ પોતાને
 જરૂરી એવો પૂરતો ખોરાક પોતાની રીતે મેળવી
 લે ! એટલે તો ચંદનના બાળમૂળો સ્વયંભૂ રીતે
 જમીનરસ ચૂસવા લાગી જવાને બદલે બાજુમાં
 ઊભેલ કોઈ અન્ય વનસ્પતિના મૂળિયામાં
 પોતાના મૂળિયાં ધૂસાડી પોતાને માટે તૈયાર
 ખોરાક મેળવવા ફંફં મારતાં હોય છે. એટલે
 તો એના અભ્યાસુઓએ ભલામણ કરી છે કે
 ચંદનના બીજ જમીનમાં વાવવાની સાથોસાથ

બાજુમાં મગ-તુવેર જેવા ખેતીપાકનાં બિયાં પણ વાવવાં. જેથી શરૂ શરૂમાં ચંદનના બાળમૂળોને બાજુમાં ઉગેલ અન્ય વનસ્પતિના મૂળોમાં પોતાના મૂળો ભરાવી દઈ ખોરાકી ટેકો મેળવી શકે. આ વનસ્પતિ અર્ધ પરોપજીવી હોઈ ચંદન ઉછેરનારા ખેડૂતોએ શરૂ શરૂના ૫-૭ વરસ કોઈપણ દ્વિદળ વનસ્પતિ આજુબાજુમાં રોપવી પડતી હોય છે.

તો પછી ગળો વેલીનું કેમ? આ બધાની સરખામણીમાં ગળો વેલી તો ત્રણગણી ત્રેવડવાળી સાબિત થઈ છે. આ ગળોની વેલી એવી બડકમદાર છે કે ૧...જેનાં બીજ જમીનમાં રોપ્યા પછી જે વેલી તૈયાર થાય તે પોતાનો ખોરાક પોતાની રીતે જમીનમાંથી મેળવી લઈ પોતાના વર્ધન-વિકાસ પૂર્ણ રીતે સાધી શકે છે. ૨. તે વેલીનો ફૂટેકનો કટકો જમીનમાં રોપીએ તોયે તેમાંથી મૂળો ફૂટાડી પોતાનો ખોરાક જમીનમાંથી મેળવી લેવા સક્ષમ બની રહે અને ૩. ગળો વેલીનો આપણી આંગળી કે અંગૂઠા જેટલી જાડાઈનો ૫-૭ ફૂટના દુકડાનો ઘા કરી જાડવા પર ફંગોળી દઈએ એટલે સુકાઈ મરવાને બદલે જાડવાની ઘટામાં વિટળાઈ જઈ, જે ભાગ જાડની ડાળીને સ્પર્શતો હોય ત્યાં વેલીમાંથી બારીક મૂળો ફૂટવાડી યજમાન જાડની છાલમાંથી પોષકરસ ચૂસવા લાગી જાય છે. અરે માત્ર એટલું જ નહીં પણ હવામાન ભેજવાણું બનતાં જ પોતાના શરીરમાંથી તાંતણારૂપી વડવાઈઓ પ્રગતાવી, નીચે જમીન બાજુ લટકતી કરી આગળ વધતાં વધતાં છેક જમીનને અડકી તેમાંથી મૂળિયાં મૂકાવી ધરતીમાંથી પણ જમીનરસ ચૂસવા મંડી પડતી

હોય છે. તમે માનશો? એટલે તો ગળો વેલીને કદી મરવાનું સ્વખું પણ ન આવે એવું પ્રકૃતિએ તેને વરદાન આપેલું હોય એવું લાગી રહ્યું છે!

ઓળખ : ગળો વેલીના દુકડા ધરમાં પડ્યા હોય તો તે સાવ સુકાઈને મરી જતા નથી. ગળો વેલીના ડાંડલામાં આડો કાપ મૂકવાથી તેમાં ચકાકર વર્તુળો દેખાતા હોય છે. આ વેલી શિયાળા દરમ્યાન આરામ પર ઉત્તરી જતી હોવાથી પાન બધાં સૂકવીને ખેરી નાખે છે. પણ ચૈત્ર-વૈશાખ એટલે કે કોળામણીની ઝતુ આવતા નવાં પાન ફૂટી નીકળતા હોય છે.

ગળો અને ખેતી : ગળોની ખેતી કરવી સાવ જ સહેલી છે. એને માટે નથી રોકવી પડતી ખાસ જમીન કે નથી પિયત માટે કરવી જોઈતી આધુનિક સિંચાઈ પદ્ધતિ ટપક જેવી કોઈ ખાસ સગવડ. નથી એને માટેના પોષણ અર્થેના કોઈ સેન્દ્રિય કે રાસાયણિક ખાતરોની આવશ્યકતા કે નથી જરૂર એને કનડતા કોઈ જવજંતુથી રક્ષણ અર્થેના કોઈ રક્ષણાત્મક પ્રયત્નોની. ખેડૂત હોઈએ એટલે આપણી પાસે ખેતર કે વાડી તો હોવાનાં જ. એ વાડીની વાડમાં આપણે ઘણાબધાં જંગલી-કાંટાળાં વૃક્ષો ઉછેરતા હોઈએ છીએને? બસ, એમાં ભેળાં લીમડાના વૃક્ષો પણ ઉછેરી દેવાનાં. અને એ લીમડાના વૃક્ષો પર ગળોવેલીના આંગળી-અંગૂઠાની જાડાઈના ૫-૭ ફૂટ લંબાઈના દુકડા ફંગોળી એની ઘટામાં ગુંચવાડી દઈએ એટલે પોતાનો વિકાસ કરવા લાગી જાય છે. અરે! ચૈત્ર-વૈશાખની ઝતુ અને પછી તો ચોમાસું બેસી જતાં વેલીમાંથી વડવાઈરૂપી પાતળા તાંતણા નીચે લબડાવી જમીનને અડકતાં તેમાંથી મૂળિયા મૂકી જમીનમાંથી પણ વધારાનો જમીનરસ ચૂસી ઉપર મોકલવા મંડી પડે છે.

‘સહકાર’ પાક્ષિક અને ‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિકના જાહેરાતના દર

તા. ૧-૧૦-૨૦૧૬ થી

સહકાર પાક્ષિક	એકવાર	ત્રિમાસિક	૭ માસિક	વાર્ષિક
૧. આખું પાન	૫,૦૦૦/-	૨૫,૦૦૦/-	૪૫,૦૦૦/-	૮૦,૦૦૦/-
૨. અડધું પાન	૩,૫૦૦/-	૧૬,૦૦૦/-	૩૦,૦૦૦/-	૫૦,૦૦૦/-
૩. પા પાન	૨,૫૦૦/-	૧૦,૦૦૦/-	૧૫,૦૦૦/-	૨૫,૦૦૦/-
૪. શુભેચ્છા	૧,૫૦૦/-	૮,૦૦૦/-	૧૨,૦૦૦/-	૨૦,૦૦૦/-

સહકાર પાક્ષિકમાં જાહેરાતના છુટક ભાવ : એક કોલમ સે.મી. રૂ. ૧૦૦/-

‘સહકાર’ વિશેષાંક

૧. ટાઈટલ પાન-૪	૩૦,૦૦૦/-
૨. ટાઈટલ પાન-૨, ૩	૨૦,૦૦૦/-
૩. આર્ટ પેપર ફોરકરલ	૧૦,૦૦૦/-
૪. અંદરનું આખું પાન	૫,૦૦૦/-
૫. અંદરનું અડધું પાન	૩,૦૦૦/-
૬. અંદરનું પા પાન	૨,૦૦૦/-

જાહેરાતોમાં બેંકોના સરયેયાં - બેલેન્સશીટ્સનો દર પાના દીઠ રૂ. ૭,૦૦૦/-

‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિક	એકવાર	વાર્ષિક
૧. ટાઈટલ પાન-૪	૫,૦૦૦/-	૫૦,૦૦૦/-
૨. ટાઈટલ પાન-૨, ૩	૪,૦૦૦/-	૪૦,૦૦૦/-
૩. અંદરનું આખું પાન	૩,૦૦૦/-	૩૦,૦૦૦/-
૪. અંદરનું અડધું પાન	૨,૦૦૦/-	૨૦,૦૦૦/-
૫. પા પાન	૧,૦૦૦/-	૧૦,૦૦૦/-
૬. શુભેચ્છા	૫૦૦/-	૫,૦૦૦/-

GRAMSWARAJ GUJ. MONTHLY RNI No. 1799/57 Permitted to post at Ahmedabad P.S.O. on tenth of every month under postal Regd. No. GAMC 38/2024-26 issued by S.S.P. Ahmedabad valid upto 31-12-2026, Licence to Post without prepayment No. PMG/NG/049/2024-26 Valid upto 31-12-2026 (Published on : 10-2-2024)

આવી વહાલી વસંત

આવી વહાલી વસંત મુજ આંગાણો
ને મારું જુંપડું થયું વૈભવ મહેલ
કળી કુંપણો ફૂટી ને ફોરમ ફરી વળી
જાણો સ્વર્ગમાં હું કરતો ટહેલ
લીલી લીલી ડાળીએ પંખી ટહુકા કરે
ને વિવિધ રંગો થયાં રેલમછેલ
વેઢી વેદના પાંદડાં એ ખરી ખરી પાનખરની
ખીલવા નવીન પણ્ઠો એ કરી પહેલ
તરુના સુકાયેલ થડ પર હળવે હળવે ચઢે
જાણો વિંટાય ને પ્રીતમ સજાવે વેલ
માઘ સુદ પાંચ મને ઝતુ વસંતનું આગમન
ને સૌ શારદા પૂજે શબ્દો શૂર ભેળવેલ

- તીર્થ સોની

Publisher, Printer & Editor : Dr. Rajendra C. Trivedi

Owner : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001.

Published From : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001.

Printed at : Reliable Art Preintery (Ahmedabad) Pvt. Ltd., 301, 3rd Floor, Punit Plaza,

B/h. Navgujarat College, Off. Ashram Road, Ahmedabad-380014. Gujarat